

Yaz Kur'an Kursları Dinimi Öğreniyorum ve Etkinlik Kitabım Ders Kitaplarının Yeterlilik Açısından Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi*

Amine Nuriye Çıtırık

Doktora Öğrencisi, Ankara Y. Beyazıt Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Din Bilimleri Ana Bilim Dalı

Ankara/Türkiye

ncitirik@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2354-8899>

Zeki Salih Zengin

Prof. Dr., Ankara Y. Beyazıt Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Din Bilimleri Ana Bilim Dalı
Ankara/Türkiye

zekisalih55@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-0590-727X>

Öz: Diyanet İşleri Başkanlığınca 2016-2017 yılında yaz Kur'an kurslarında 7-14 yaş gurubuna okutulmak üzere *Dinimi Öğreniyorum ve Etkinlik Kitabım* (DÖ&EK) isimli ders kitapları hazırlanmıştır. Öncelikle söz konusu kitapların yeterlilik düzeyini belirlemek için kitabın muhatabı olan 7-14 yaş çocuğunun gelişim özellikleri belirlendi. Sonrasında DÖ&EK hazırladığımız Konu Alanı Ders Kitabı Değerlendirme (KADKD) soruları doğrultusunda değerlendirildi. Daha sonrasında, DÖ&EK önceki yıllarda yaz Kur'an kurslarında okutulan Dinimi Öğreniyorum 1-2-3 (DÖ1-2-3), örgün eğitim kurumlarında okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4-5-6-7-8. sınıf ders kitapları (DKAB 4-8) ve seçmeli Temel Dini Bilgiler İslam 1-2 ve Hz. Muhammed'in Hayatı (seçmeli ders kitapları) ile biçim, içerik ve müfredat yönünden karşılaştırıldı. DÖ&EK KADKD sorularına göre değerlendirildiğinde kısmen yeterli olduğu görüldü. DÖ1-2-3 ile karşılaştırıldığında, fiziksel tasarım konusunda eksikliklerin olduğu, görsel tasarımında iyileşme, eğitsel tasarım ve müfredat konusunda ise kısmen eksikliklerin olduğu belirlendi. DKAB 4-5-6-7-8 ders kitapları ve seçmeli ders kitapları ile karşılaştırıldığında fiziksel, görsel ve eğitsel tasarımlarda bazı eksikliklerinin olduğu ve müfredat konusunda yeniliğe gidilmesi gerektiği sonucuna ulaşıldı.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Din Eğitimi, *Dinimi Öğreniyorum ve Etkinlik Kitabım*, Fiziksel Tasarım, Görsel Tasarım, Eğitsel Tasarım.

Geliş Tarihi/Received Date: 17.02.2019

Kabul Tarihi/Accepted Date: 10.07.2019

Araştırma Makalesi/Research Article

Atıf/Citation: Çıtırık, Amine Nuriye – Zeki Salih Zengin. “Yaz Kur'an Kursları *Dinimi Öğreniyorum ve Etkinlik Kitabım* Ders Kitaplarının Yeterlilik Açısından Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 29/1 (Haziran 2020), 297-329.

* Bu makale, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde 2018 yılında tamamlanan ‘Yaz Kur'an Kursları Dinimi Öğreniyorum ve Etkinlik Kitabım Ders Kitaplarının Biçim ve İçerik Yönünden Karşılaştırmalı İncelenmesi’ başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Comparative Evaluation of the Summer Quran Courses Books The Textbooks of Religious Learning and Activity in Terms of Proficiency

Abstract: In 2016-2017, the Presidency of Religious Affairs prepared courses books entitled “The Textbooks of Religious Learning and Activity (RL&A)” to be read in the 7-14 age groups during the summer Qur'an courses. Firstly, to determine the level of proficiency of the books, the developmental characteristics of 7-14 year-old children were determined. Then, RL&A was evaluated in the direction of the questions of Subject Area Course Book Assessment (SACBA). Afterwards, it was compared with the Religious Learning Book 1-2-3 that learned in previous years. In addition to that, comparing with the Religion Culture and Moral Knowledge (RCMN) 4-5-6-7-8, class textbooks, which were also taught in formal education institutions for the same purposes, were done. In addition, comparing with elective textbooks that Islam 1-2 and Hz. Muhammad's life books were done. When assessed RL&A book according to questions of SACBA, it was concluded that it was sufficient. Compared to Religious Learning Book 1-2-3, it is determined that physical design is inadequate, improvement in visual design, educational design and curriculum are partially lacking. Compared to the RCMN 4-5-6-7-8 textbooks and elective textbooks, it was found that there were some deficiencies in physical, visual and educational designs and that the curriculum should be renewed.

Keywords: Education, Religious Education, The Textbooks of Religious Learning and Activity, Physical Design, Visual Design, Educational Design.

Özet

Diyaret İşleri Başkanlığınca 2016-2017 yılında yaz Kur'an kurslarında 7-14 yaş aralığına okutulmak üzere Dinimi Öğreniyorum ve Etkinlik Kitabım (DÖ&EK) isimli ders kitapları hazırlanmıştır. Makalenin amacı 7-14 yaş grubu için hazırlanan DÖ&EK ders kitabının öğrencilerin gelişim özelliklerine uygunluğu yanında dersler için öngörülen amaçlarını gerçekleştirilebilir düzeyinin tespit edilmesidir.

Çalışma yöntemi literatür taramasına dayanmaktadır. Konu ile ilgili ikincil kaynaklar tarandı. Ayrıca makalenin her aşamasında gerekli olan verilerin elde edilmesinde kullanılmak üzere belirli kaynaklardan yararlanılarak ve uzman görüşü alınarak oluşturulan Konu Alanı Ders Kitabı Değerlendirme (KADKD) soruları oluşturuldu. Öncelikle söz konusu kitapların yeterlilik düzeyini belirlemede yardımcı olabileceği düşüncesiyle kitabın muhatabı olan 7-14 yaş çocuğunun gelişim özellikleri belirlendi. Sonrasında DÖ&EK hazırladığımız Konu Alanı Ders Kitabı Değerlendirme (KADKD) soruları doğrultusunda değerlendirildi. Dahasonrasında, DÖ&EK önceki yıllarda yaz Kur'an kurslarında okutulan Dinimi Öğreniyorum 1-2-3 (DÖ1-2-3), örgün eğitim kurumlarında okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4-5-6-7-8. sınıf ders kitapları (DKAB 4-8) ve seçmeli Temel Dini Bilgiler İslam 1-2 ve Hz. Muhammed'in Hayatı (seçmeli ders kitapları) ile biçim, içerik ve müfredat yönünden karşılaştırıldı. Böylelikle 7-14 yaş gurubu çocuklarının örgün ve yaygın eğitim kapsamında Din eğitimi alanında okudukları ders kitapları DÖ&EK ile karşılaştırılmış oldu. Elde edilen tüm bilgiler ışığında DÖ&EK ders kitaplarının yeterlilik düzeyi tespit edilip sonuca ulaşmaya

çalışıldı ve bu veriler doğrultusunda öneriler sunuldu.

DÖ&EK ders kitapları KADKD sorularına göre değerlendirildiğinde fiziksel, görsel, metin ve resim tasarımının kısmen yeterli olduğu ve tekrar gözden geçirilmesi gereken taraflarının olduğu sonucuna ulaşıldı. Ünite başlarında yer alması gereken öğelerin bulunmaması, ünitenin amaçları ve ön test bilgilerine yer verilmemesi, dil ve anlatım öğelerinden olan paragrafların kısa tutulması, birden fazla konunun aynı sayfa içerisinde yer alması bu bölümde tespit edilen durumlar oldu. Konuların anlamında örneklerden yararlanıldığı, örneklerin konunun özellikleriyle, amaç ve davranışlara uygun olduğu ve günlük hayattan seçilerek zenginleştirildiği görüldü. DÖ&EK ders kitabında konuların işlenişinde uygun öğrenim strateji yöntem ve tekniklerini kullanmaya sevk edecek veya mümkün kılacak anlatım özelliklerine genellikle yer verildiği görüldü. Anlatımda kullanılan ayet ve hadis bilgilerinin yerli yerinde, aslına uygun ve konu ile bağlantılı olduğu belirlendi. Okuma parçalarına hem sayı hem içerik bakımından yeterli kadar yer verilmediği görüldü. Değerlendirme soruları ünite ve konuları kapsayacak şekilde oluşturulmuş ve sadece çoktan seçmeli test tekniği tercih edilmiştir. DÖ&EK DÖ1-2-3 ile karşılaştırıldığında, fiziksel tasarım konusunda eksikliklerin olduğu, görsel tasarımında iyileşme, eğitsel tasarım ve müfredat konusunda ise kısmen eksikliklerin olduğu belirlendi. DKAB 4-5-6-7-8 ders kitapları ve seçmeli ders kitapları ile karşılaştırıldığında fiziksel, görsel ve eğitsel tasarımlarda bazı eksikliklerinin olduğu ve müfredat konusunda yeniliğe gidilmesi gerektiği sonucuna ulaşıldı.

Yaz Kur'an kurslarında okutulacak ders kitaplarında yazar bilgisi, kitabın sonunda bulunması gereken sözlük bölümü, öğretici kitabı vb. biçim açısından bazı düzenlemeler yapılmalıdır. Konular okuma parçaları ile bolca desteklenmelidir. Ünitelerin başında hazırlık sorularına yer verilmeli, anlatım öğrencinin seviyesine, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olmalıdır. Okuma parçaları çocukların yaş ve seviyelerine uygun olarak tasarlanmalıdır. Ders kitabı görsel yönden zenginleştirilmelidir. Allah'a iman, melek, ecel, rızık vb. soyut konuların anlatımında anlatıma yardımcı olacak görsel öğelere yer verilmelidir. Resimler kaliteli ve konular ile uyumlu olmalı, ileriki yaş grupları için hazırlanacak kitaplarda fotoğraflar, şemalar vb. unsurlara da içerik olarak yer verilmelidir. İşlenen konuların pekiştirilmesi için hazırlanan etkinliklerin konuların hemen sonrasında yer alması etkinliklerin daha işlevsel olmalarını sağlayabilecektir. Değerlendirme için boşluk doldurma, doğru yanlış vb. farklı soru türleri kullanılmalıdır.

Yaygın eğitimin önemli bir bölümünü oluşturan Yaz Kur'an kurslarında okutulacak ders kitapları belirli yaş gurupları dikkate alınarak iki ayrı kitap şeklinde hazırlanabilir. Hazırlanması muhtemel kitaplarda konu seçiminde çocuğun yaş ve gelişim özellikleri dikkate alınarak her hafta bir veya iki konu detaylı işlenecek şekilde ayarlanabilir. Konular görsel öğelerle zenginleştirilip, dikkat çekici ifadeler kullanılarak daha az hacimli kitapçıklar şeklinde basılabilir. Konu seçiminde ilkökul yaş gurubuna

ağırlıklı olarak temizlik, abdest, namaz, bazı görev ve sorumluluklarını hatırlatan ahlak vb. konuları anlatılabilir. Ortaokul yaş gurubuna ahiret, kader, melek vb. daha soyut konular verilebilir. Aile ve önemi, vatan sevgisi, sahabe kıssaları, önemli şahsiyetlerin hayatları, gıybet, yalan, kötü davranışlar vb. konular ileriki yaş gurupları için hazırlanacak ders kitaplarında bulunabilir. Güncel konular olarak; peygamberimiz ile sahabeler, beslenme, iletişim dili, giyim-kuşam, hukuk ile adalet, aile ilişkileri, spor, dijital dünya vb. bazı konular yaz Kur'an kursu ders kitaplarına alınabilir.

Örgün ve yaygın eğitimde temel eğitim kaynağı olan ders kitapları; öğrenmeye katkı sağlar, konunun anlaşılmasını kolaylaştırır, sınıfa dinamizm getirir, öğrencilerin derse katılımlarını artırır ve kaliteli eğitim programlarının gerçekleşmesine yardımcı olur. Diyanet İşleri Başkanlığının ders kitapları hazırlama konusunda gayret ve çabasının aşikâr olduğu görülmektedir. Son yıllarda basılan kitaplar, bu gayret ve çabanın bir ürünüdür. Ancak devam eden çalışmalarda bu hedefe ulaşmak için, eğitimci akademisyenlerin desteğinin artırılması ile konunun büyük bir titizlikle ve derinlikle sürdürülmesi çok yararlı olacaktır.

Summary

The courses books entitled "The Textbooks of Religious Learning and Activity" (RL&A) was prepared by the Presidency of Religious Affairs in 2016-2017 to be taught between the ages of 7-14 years in the summer Quran courses. The aim of the article is to determine the level of attainment of the aims for the courses as well as the suitability of the RL&A textbook for the development characteristics of the students prepared for the age groups of 7 to 14 years.

The method of study is based on literature review. Secondary sources related to the subject were scanned. In addition, Subject Area Course Book Assessment (SACBA) questions were created by using specific sources and expert opinions to be used in obtaining the necessary data at every stage of the article. First of all, the developmental characteristics of the 7-14 year-old child who is the addressee of the book were determined with the idea that the books in question can help determine the level of proficiency. Subsequently, the RL&A was evaluated according to the SACBA questions. Afterwards, it was compared with the Religious Learning Book (RL) 1-2-3 that learned in previous years. In addition to that, comparing with the Religion Culture and Moral Knowledge (RCMN) 4-5-6-7-8, class textbooks, which were also taught in formal education institutions for the same purposes, were done. In addition, comparing with elective textbooks that Islam 1-2 and Hz. Muhammad's life books were done. Evaluations were done in terms of form, content and curriculum. Thus, the textbooks that the children of the age groups of 7-14 years read in the field of religious education within the scope of formal and non-formal education were compared with RL&A. In the light of all the information obtained, the proficiency level of RL&A textbooks was determined and results were tried to be reached and suggestions were presented in line with these data.

When RL&A textbooks are evaluated according to SACBA questions, it has been concluded that physical, visual, text and image design are partially sufficient and there were sides that needed to be reconsidered. In this section, there were situations where there were no items that should be included in the beginning of the unit, the objectives of the unit and the pre-test information should not be included, the paragraphs that are of language and expression items should be kept short, and multiple issues were included in the same page. It was seen that examples were used in the explanation of the subjects, the examples were suitable for the features, goals and behaviors and enriched by being selected from daily life. It has been seen in the RL&A course book that narrative features that will refer or make it possible to use appropriate learning strategy methods and techniques are generally included in the processing of the topics. It was determined that the verse and Hadith information used in the narration was in its place, in accordance with its origin and in connection with the subject. It was observed that the reading passages were not sufficiently included in terms of both number and content. Evaluation questions were created to cover units and subjects, and only the multiple choice test technique was preferred. Compared with RL&A RL 1-2-3, it was determined that there were deficiencies in physical design and partial deficiencies in visual design, and partially deficiencies in educational design and curriculum. Compared to RCMN 4-5-6-7-8 textbooks and elective textbooks, it was concluded that there are some deficiencies in physical, visual and educational design and that the curriculum needs to be improved.

In the textbooks to be taught in the courses of the Summer Qur'an, some arrangements should be made in terms of author information, dictionary section that should be found at the end of the book, tutorial book etc. Some arrangements should be made in terms of format. Topics should be abundantly supported with reading passages. Preparation questions should be given at the beginning of the units and the expression should be appropriate to the level, interests and needs of the student. The reading pieces should be designed in accordance with the age and level of the children. The textbook should be enriched visually. Visual elements that will help the narration should be included in the expression of abstract subjects such as faith in Allah, angel, death, sustenance etc. The pictures should be in good quality and compatible with the subjects, and the books, which will be prepared for the future age groups, should include content such as photographs, charts, etc. The fact that the activities prepared for the reinforcement of the subjects will take place immediately after the subjects will enable the activities to be more functional. Different types of questions should be used for evaluation, filling in gaps, true-false etc.

The textbooks to be taught in the summer Qur'an courses, which constitute an important part of non-formal education, can be prepared as two separate books, taking into account certain age groups. One or two subjects can be arranged to be covered in detail every week, considering the age and developmental characteristics of the child in the selection of the subject in the books that are likely to be prepared.

Topics can be enriched with visual elements and printed in less volume booklets using remarkable phrases. In the selection of the subject, the topics such as cleaning, ablution, prayer, morality, etc. reminding some duties and responsibilities can be explained to the primary school age group. More abstract topics can be given to the secondary school age group such as hereafter, destiny, angel etc. Subjects such as family and importance, love of homeland, stories of companions, lives of important personalities, gossip, lies, bad behaviors etc. can be found in textbooks to be prepared for older age groups. As current issues; Some subjects such as our prophet and companions, nutrition, communication language, clothing-equipment, law and justice, family relations, sports, digital world etc. can be included in the summer Qur'an course textbooks

Textbooks, which are the main source of education in formal and non-formal education, contribute to learning, facilitate understanding of the subject, bring dynamism to the class, increase students' participation in the class and help to achieve quality education programs. It is seen that the effort and effort of the Presidency of Religious Affairs in preparing textbooks is obvious. Books published in recent years are a product of this zeal and effort. However, in order to reach this goal in the ongoing studies, it will be very useful to increase the support of educator academics and to continue the subject with great care and depth.

Giriş

Eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir.¹ Söz konusu davranış değişiklikleri içinde, özellikle eğitimin toplum kültürünün yeni nesillere tanıtılması ve sosyalleştirme görevleri yanında temel insan hakları bağlamında bireysel ve toplumsal değeri göz önüne alındığında, din eğitimine de yer verilmesi gerekir. Bu kapsamda ülkemizde din eğitimine örgün ve yaygın eğitim kurumlarında 1982 Anayasası'nın 24. maddesine uygun olarak yer verilmektedir. Örgün eğitim kurumlarında din eğitimi, ilk ve orta dereceli okulların öğretim programlarında haftada iki saat zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin yanında ayrıca, ortaokullarda seçmeli Temel Dini Bilgiler, Peygamberimizin Hayatı ve Kuran-ı Kerim derslerine de yer verilmektedir. Yaygın eğitim kapsamında ise camiler yanında çocuk, genç ve yetişkinler için düzenlenen Kur'an kurslarında din eğitimi yapılmaktadır². Bu kurumlarda gerçekleştirilen din eğitimi ile ilgili program ve ders kitapları ile ilgili düzenlemeler örgün eğitim kurumları için Millî Eğitim Bakanlığı, yaygın eğitim kurumları için de Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yapılmaktadır.

Öğretim materyalleri, öğrenme süreci içerisinde öğretmen tarafından değişik ortamlarda kullanılan araçlardır. Gerçek nesne ve modeller, yazılı gereçler (kitaplar, broşürler vb.) görsel basılı materyaller (resim, fotoğraf, çizim, tablo, grafikler), ses

¹ Selahattin Ertürk, *Eğitimde Program Geliştirme* (Ankara: Meteksan, 1998), 12.

² Diyanet İşleri Başkanlığı, "Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü", erişim: 22 Mayıs 2018

öğeleri, bilgisayar vb. sınıf ortamında kullanılacak materyallerden bazılarıdır.³ Ders kitaplarının yaygın kullanılan eğitim materyali olması ve temel bilgi kaynağı olarak kabul edilmesinin diğer eğitim materyallerine oranla daha fazla kullanılmasına sebep olduğu söylenebilir. Yaygın din eğitiminde kullanılan kitapların, eğitim materyallerinde bulunması gereken ilkelere uygun hazırlanması amaçların gerçekleşmesi ve eğitim kalitesinin artmasına katkıda bulunacaktır. Söz konusu materyallerin bu katkıları sağlayabilmesi için birtakım özelliklere sahip olması gerekmektedir. Yaz Kur'an kurslarında, temel dini bilgiler öğretiminde kullanılan materyallerden birisi de ilk kez 2016-2017 eğitim öğretim yılında okutulan ve 7-14 yaş için hazırlanan *Dinimi Öğreniyorum ve Etkinlik Kitabım (DÖ&EK)* isimli ders kitaplarıdır.

Eğitim çalışmalarının başarı ile gerçekleştirilebilmesi için öğretim materyallerinin dil, içerik, görsellik gibi özelliklere sahip olması yanında öğrencinin gelişim düzeyi ile uygun olması gerekir. Çalışmamızda, Diyanet İşleri Başkanlığınca 2016-2017 yılında yaz Kur'an kurslarında 7-14 yaş gurubuna okutulmak üzere hazırlanan *Dinimi Öğreniyorum ve Etkinlik Kitabım (DÖ&EK)* isimli ders kitapları ile daha önceki yıllarda yaz Kur'an kurslarında okutulan *Dinimi Öğreniyorum 1-2-3 (DÖ1-2-3)* kitapları, örgün eğitim kurumlarında okutulan *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4-5-6-7-8*. sınıf ders kitapları (DKAB 4-8), seçmeli *Temel Dini Bilgiler İslam 1-2* ve *Hz. Muhammed'in Hayatı* (seçmeli ders kitapları) ile biçim ve içerik yönünden karşılaştırılmıştır. Çalışmamızın amacı 7-14 yaş grubunu hedef alan *DÖ&EK* ders kitabının öğrencilerin gelişim özelliklerine uygunluğu yanında dersler için öngörülen amaçlarını gerçekleştirebilme düzeyinin tespit edilmesidir. Bu amaçla öncelikle 7-14 yaşlar arasındaki çocukların gelişim özellikleri belirlenmiş, ardından da Konu Alanı Ders Kitabı Değerlendirme (KADKD) soruları doğrultusunda değerlendirilmiş sonrasında da bu yaş aralığına hitap eden örgün ve yaygın din eğitiminde okutulan ders kitapları ile karşılaştırılmalı olarak değerlendirilmiştir.

Yöntem

Çalışmamız teorik bir çalışmadır. Çalışma ikincil kaynaklardan yararlanılarak oluşturulmuştur. Konu ile ilgili literatür taraması yapılarak, konuyu içeren kitap ve akademik yayınlardan yararlanılmıştır.

Çalışmamızda, *DÖ&EK* ders kitaplarının yeterlilik düzeyini tespit etmek ve değerlendirebilmek için gerekli olan verilerin elde edilmesinde kullanılmak üzere aşağıda belirtilen kaynaklardan yararlanılarak konu alanı ders kitabı değerlendirme soruları oluşturulmuştur.

1- Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu (Cemal Tosun, Recai Doğan ve Ayşe Korkmaz) değerlendirme sorularının büyük kısmı bu kaynaktan alınarak hazırlanmıştır.

³ Zeki Kaya, *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme* (Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2006), 26.

2- İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin DKAB Derslerinde Öğretim Materyali Hazırlama ve Kullanma Durumu (Mustafa Özdemir) görsel öğelerin genel tasarımı soruları bu kaynaktan alınmıştır.

3- Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı (Tuğba Yanpar Yelken) fiziksel tasarım sorularından iki soru bu kaynaktan alınmıştır.

4-Ders Kitaplarındaki Grafik Tasarımın Öğrenci Başarısına ve Derse İlişkin Tutumlarına Etkisi (Gülgün Bangır Alpan) metin tasarımı ve sayfa tasarımı soruları bu kaynaktan alınmıştır. Konu alanı ders kitabı değerlendirme soruları, incelenen kaynaklardan istifade edilerek, uzman bilgisine başvurulmuş ve oluşturulmuştur. Tablo 1’de konu alanı ders kitabı değerlendirme soruları görülmektedir.

Konunun daha iyi değerlendirilmesi için DÖ&EK önceki yıllarda yaz Kur’an kurslarında okutulan DÖ1-2-3 ders kitabı ile biçim, içerik ve müfredat bakımından karşılaştırma yapılmıştır. Ayrıca örgün eğitim kurumlarında okutulan DKAB 4-8. sınıf ders kitapları ve seçmeli ders kitapları ile karşılaştırma yapılmıştır. Karşılaştırmalarda aynı şekilde konu alanı ders kitabı değerlendirme sorularından yararlanılmıştır. Böylelikle 7-14 yaş gurubu çocuklarının örgün ve yaygın eğitim kapsamında din eğitimi alanında okudukları ders kitapları DÖ&EK ile karşılaştırılmıştır. Yukarıda belirtilen çalışmalardan sonra elde edilen tüm bilgiler ışığında DÖ&EK ders kitaplarının yeterlilik düzeyi tespit edilip sonuca ulaşılmaya çalışılmış ve elde edilen veriler doğrultusunda öneriler sunulmuştur.

1. 7-14 Yaş Arası Çocuklarda Gelişim Özellikleri

Gelişim süreci içinde insanın her bir aşamasının diğerinden farklı özellikleri vardır. Çalışmamızda 7-14 yaş aralığındaki çocukları muhatap alan kitaplar değerlendirildiği için, bu yaş gurubundaki çocukların gelişim özelliklerini vurgulamanın faydalı olacağı düşünülmüştür. Çünkü çocuğun fiziksel yetenekleri, kabiliyeti, başarısı, ilgileri, duygusal olgunluğu ve dinî tutumları ile ilgili ne kadar doğru bilgiye ulaşırsak, eğitimde o kadar başarılı olabiliriz.

Yapılan araştırmalar, doğum sonrası dönemini şu tasnife tabi tutarlar:

1-Yeni doğan bebek: 0-4 hafta

2-Bebeklik: 4 hafta -2 yıl

3-İlk çocukluk: 2-6 yıl

4-Son çocukluk: 6-11(kızlarda); 6-13(erkeklerde)

5-Ergenlik: 11-20 yıl (kızlarda); 13-20 yıl (erkeklerde)⁴

Araştırmamız, 7-14 yaşlar arasındaki çocuk ve ergenler için yazılmış ders kitap-

⁴ Haluk Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2001), 31.

larının incelenmesini amaçlamaktadır. Bu nedenle söz konusu dönemin gelişim özelliklerinin farklı yönleri ile tanıtılması uygun olacaktır.

1.1. 7-14 Yaş Beden Gelişimi

Temel eğitim basamağının ilk yıllarında sakin son yıllarında ise fırtınalıdır. Temel eğitimin ilk üç yılında çocuğun boyca büyümesi yavaş ama ergenlik evresinin başlangıcı olan dokuzuncu yaştan sonra hızlıdır. Boyda olduğu gibi ağırlıkta da çocuklar temel eğitimin ilk yıllarında hızla ilerleme göstermezler. Ama erinlik evresine girerken boyun uzamasına koşut olarak ağırlık da artar.⁵

1.2. 7-14 Yaş Bilişsel Gelişim

7-11 yaş somut işlemler dönemi, çocuklarda mantıksal düşünme ve sayı, zaman, mekân, boyut, hacim, uzaklık kavramları yerleşmeye başladığı dönemdir. Bundan sınıflama, sıralama, serileme, değişmezlik sayı ve mekân kavramları oluşur.⁶ Bu dönemde üst sınıf gruplamayı, yani bir grup nesnenin bir başka grubun alt sınıfı olabileceğini anlarlar. Örneğin çocuk bilyeleri renklerine, büyüklüklerine, eski ve yeni oluşlarına göre sınıflayabilir.⁷ Dil gelişimleri hızlı bir şekil alır. Çocuğun sözcük dağarcığı 3000 kelimeye ulaşır. Çocuk yalnızca olayların ve nesnelerin adlarını öğrenmekle yetinmez özelliklerini farklarını ve benzerliklerini de öğrenmek ister.⁸ On bir yaşından sonra çocuk somut varlıklara ve olaylara ilişkin kavramlarını soyut kavramlara dönüştürmeye başlar.⁹ Çocukluktan farklı olarak ilk ergenlik döneminde ergen, anın ötesinde düşünen bir bireydir ve her şey üzerine kuramlar oluşturur, özellikle gerçek olmayan düşünceler üretmekten zevk alır.¹⁰ Bu evrede çocuklar görüşlerini haklı gösterebilecek düşünce kurallarını ve mantık yollarını bulmaya başlarlar.¹¹

1.3. 7-14 Yaş Sosyal Gelişim

İnsan içinde yaşadığı toplumun bir parçasıdır. Dolayısıyla insanı toplumdaki diğer üyelerinden ayırarak düşünemeyiz. Son çocukluk döneminde çocuk kendini sınıf, arkadaş ve oyun grubu içinde bulur. Son çocukluk döneminde kolay etkilenme, karşıt görüşte olma, rekabet, sorumluluk vb. görülen bazı toplumsal özelliklerdir.¹² Okul çağı, sosyal gelişim açısından oldukça belirleyici bir dönemdir. Bu dönemde diğer kişilerle birlikte ortak bir

⁵ Bk. İbrahim Ethem Başaran, *Eğitim Psikolojisi* (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2005), 91; Turgay Türkozan, *Yaş Gruplarına Göre Bedensel Gelişim ve Sporda Yetenek*, erişim: 11 Haziran 2017; Cavit Binbaşıoğlu, *Eğitim Psikolojisi* (Ankara: Yargıcı Matbaası, 1995), 55-69.

⁶ Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, 116.

⁷ Rüstem Şahinbaş, *Piaget'e Göre Bilişsel Gelişim Dönemleri*, erişim: 16 Ağustos 2017.

⁸ Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, 118.

⁹ Başaran, *Eğitim Psikolojisi*, 160.

¹⁰ Jean Piaget, *Zekâ Psikolojisi*, çev. İsmail Hakkı Yılmaz (İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2016), 180.

¹¹ Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, 282.

¹² Doğan Cüceloğlu, *İçimizdeki Çocuk* (İstanbul: Remzi Kitapevi, 1998), 54.

şeyler yapma ve başkaları ile birlikte ya da denetiminde görev alma isteği artar.¹³ Kitap seçimi konusunda 6-7 yaşlarında çocukların ilgi alanlarına peri masalları ve coşkulu öyküler girer. 10-11 yaşlarından sonra erkekler makine ve uçağı konu alan öykülerden hoşlanırlar. Kızlar ise coşku, etkinlik, serüven öyküleriyle sevgi ve aşk öykülerine ilgi gösterirler. İlgil ve oyunlar daha çok çevreye bağlıdır. 10 yaşındaki erkek çocuklar bisiklete binmek, top oynamak gibi güç ve kuvvet isteyen oyunlara ilgi gösterirler. Bu yaştaki kızlar ise kitap okumaya ve sinemaya heves ederek daha edilgen davranışları yeğlerler. Burada genel olarak belirttiğimiz ilgiler çevreden çevreye çok değişiklik gösterir, fakat temelde aynıdır.¹⁴

İlk ergenlik döneminin belirgin özellikleri duygusal coşku ve taşkınlık, çabuk kurulup bozulabilen ilişkiler, kolay etkilenme, ilgi çekme, rol sahibi olma ve toplum içinde sivrilme biçiminde özetlenebilir.¹⁵ Ergenlik dönemi, kişiliğın toplumsal nitelik kazandığı bir arayış dönemidir. Bu arayış içinde ergen kim olduğunu, neye değer vereceğini, kime bağlanıp inanacağını, amacını bulmaya çalışır. Çevresinde daima onun gibi olmak istediğı kişileri arar. Böylece özdeşleşme yaparak kişiliğine biçim verirken yetiştiğı çevrenin ekonomik ve sosyal kültürel koşulları etkisi altında sorumluluk ve özerklik arasında denge kurmak ister.¹⁶ Ergen, çok çeşitli ilgilerden durulmuş, derin ilgilere yönelir. Çok konuşkanlıktan, gürültücülükten, atılganlıktan, daha alımlı, daha denetlenmiş davranışlara yönelir. Kalabalık küme içinde bulunmak yerine seçilmiş üyesi az olan kümeye kayar. Rastgele arkadaşlıktan, ailesinin toplumsal konumuna uygun arkadaş seçmeye özen gösterir. Gelişigüzel küme etkinliklerinden düzenli küme etkinliklerine katılır. Ergenler karşı cinsten pek çok kişinin ilgisini çekmektense tek kişinin ilgisini çekmeyi yeğlerler.¹⁷

1.4. 7-14 Yaş Duygu Gelişimi

Son çocukluk döneminde okulun ve sınıfın havası çocuğın duygularını değiştirir. Büyüüklerin bağımsızlığını engellemesi, uzun öğütleri, doğruluk, dürüstlük, iyilik gibi çocuğın geliştirdiğı törel değerlere aykırı davranmaları; toplumsal kuralları bozmaları haksız ve ayrıcalıklı davranmaları gibi durumlar öğrenciyi öfkelenendirir. Sert tartışmaya girmek, alaya almak, gülünç duruma düşecek şaka yapmak, kavga etmek gibi davranışların altında kıskançlık yatabilir. Yine bu evrede öğrenci savunmaya ve kaçmaya yönelik davranışlarından sıyrılmaya başlar.¹⁸ İlk ergenlik döneminde ise öğrencinin saldırıya yönelten duyguları değişir. Karşı cinsle ilgisinin artışı yüzünden çıkan

¹³ Ahmet Koç "Okul Çağı Çocuklarının Ailede Din Eğitimi", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17 (2008), 149.

¹⁴ Cavit Binbaşoğlu, *Eğitim Psikolojisi* (Ankara: Yargıcı Matbaası, 1995), 174.

¹⁵ Mustafa Naci Kula, *Ergenlerde Kimlik Bulanımı ve Din Eğitiminin Etkisi* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1986), 10.

¹⁶ Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, 295.

¹⁷ Başaran, *Eğitim Psikolojisi*, 249.

¹⁸ Başaran, *Eğitim Psikolojisi*, 188.

sorunlar ve yasaklamalar başkalarının kendisine sataşması; onurunun incitilmesi arkadaşlarıyla olan ilişkilerinin bozulması gibi durumlar ergeni öfkeliendirir. İmrenme, ergenler arasında çok görülen bir duygudur. Gençler kendilerinde olmayan güzel buldukları nesnelere edinmek isterler. İmrenme, ergenliğin başlarında, imrenilen nesnelere kötüleme biçimde görünürken ergenliğin sonlarına doğru açıkça beğenme ya da hiç ilgilenmeme şeklinde görülür.¹⁹

1.5. 7-14 Yaş Dini Gelişim

7-12 yaş aralığındaki çocuklar özellikle inanç konusunda dini kavramları somutlaştırma eğilimindedirler. Bu yaşlarda Tanrı ve melekler gerçek insan olarak düşünülmemektedir.²⁰ Aynı zamanda 6-7 yaşlarından itibaren bütün çocuklarda karakteristik olan ve kendiliğinden uyanan bir fizikötesi ilgi ve merak da başlar. Her şeyin kaynağını, ilk insanı ve yeryüzünün yaratılışını; hatta Allah'ın nasıl var olduğunu bilmek isterler. Bundan böyle çocuk artık dini sadece çevresinden aldığı dış telkinler çerçevesinde yaşamakla yetinmez bunları içselleştirmeye kendi içinde işlemeye ve kendine mal etmeye başlar. Bu bakımdan çocuk ruhunda dini inancın uyanma ve gelişmeye başlaması 7-9 yaşlarında ilk denemelerini yapmakla birlikte bu durum 10-12 yaşlarında daha belirgin ve daha kapasiteli bir hal alır.²¹

Son çocukluk devresinin diğer bir adı "öğrenme çağı" olarak adlandırılmaktadır. Bu nedenle belirtilen dönem, bütün gelişim alanları açısından olduğu gibi dinî gelişim açısından da önemli bir yere sahiptir. Çünkü bu dönemde bazı dinî kavramlar ve ibadetler çocuklara öğretilmeye başlanmalıdır.²² Araştırmalara göre bu çağdaki çocukların din eğitimi içinde özellikle dua ve ibadet konularına karşı ilgileri yüksektir. 7-9 yaşlarında çocuklar duayı ferdi, dış dünyaya ait rutin bir faaliyet olarak tanımlarken²³ 9-12 yaşlarında duayı başkalarıyla konuşulmayan şeyleri içeren Allah ile aralarında olan özel bir konuşma olarak tanımlarlar.²⁴ Özellikle orta çocukluk dönemi olarak bilinen 7-9 yaş grubu çocuklar, ibadet edeni izlemekten hoşlanırlar, onları taklit ederek, onlar gibi dua ve ibadet etme denemelerine girişirler. Zaten araştırmalar da dinin taklit ve tekrarlarla öğrenilebilecek yanlarının 7-9 yaşlarında kolaylıkla işlenebileceğini ortaya koymaktadır. Hz. Peygamber de bu yaşlardaki çocuğun bazı dinî kavramları ve ibadetleri öğrenebilecek düzeye geldiğine dikkat çekerek "çocuklarınız yedi yaşına geldikleri zaman onlara namaz kılmayı öğretin,"²⁵ buyurmaktadır. Hadiste, din eğitiminin bu yaşlarda başlaması gereken bir faaliyet olduğu ve ibadet

¹⁹ Başaran, *Eğitim Psikolojisi*, 190.

²⁰ Faruk Karaca, *Dini Gelişim Teorileri* (İstanbul: Dem yayımları, 2007), 41.

²¹ Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003), 257.

²² Mehmet Emin Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım?* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2007), 42.

²³ Yurdagül Mehmedoğlu, *Okul Öncesi Çocuklarda Dini Duygunun Gelişimi Ve Eğitimi* (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2005), 18.

²⁴ Zeynep Nezahat Özeri, *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi* (İstanbul: Dem, 2004), 73.

²⁵ Ebu Davud, "Salât", 25.

eğitimi içinde de ilk sırayı namaz eğitimine vermek gerekliliği açıkça beyan edilmektedir. Çocuklar namaza alıştırılırken beden gelişmelerine, sağlıklarına ve zihin faaliyetlerine dikkat edilmelidir. Amaç çocuğa birtakım bilgi ve davranışların ne pahasına olursa olsun öğretilmesi değil çocuğun öğrenme arzusunu uyandırmak olmalıdır.²⁶ Çocuğun bu evrede oruç tutmaya özendirilmesi de uygun olur. Bu konuda öncelikle Ramazan ayının getirdiği sosyal ve psikolojik ortamdaki yararlanılabilir. Sahur ve iftar vakitlerinin çocuklar için çok değişik özelliklerinden yararlanılmalıdır. Sahurun değişik ortamına çocuk, zaman zaman ortak edilmeli ve iftarlarda çocuğun sevdiği yiyeceklere yer verilmelidir. Ayrıca çocuğa, basit olarak orucun bireysel ve toplumsal hayattaki öneminden bahsedilmeli, onun sabır ile olan yakın ilişkisi vurgulanmalıdır.²⁷ İbadet ile ahlaki davranışı sebep-sonuç ilişkileri içinde birleştiren İslam dininin ahlak ve muamelatla ilgili esasları, helal-haram, kul hakkı duyarlılığı da çocuğa öğretilmelidir. Bu çerçevede helal-haram ve kul hakkı duyarlılığı çocuğa mutlaka kazandırılmalıdır. Çocuk, Zilzal suresinde anlatılan “zerre miktarı iyilik ve kötülüğün karşılığının mutlaka görüleceği” bilincini anne-baba ve çevresinde görerek, yaşayarak öğrenmelidir.²⁸

Ergenlikteki gelişim özellikleri çocukluğa kıyasla hem nicelik hem nitelik bakımından çok daha yoğundur. Bu nedenle ergenlik dönemine “yeniden doğuş” diyen psikologlar olmuştur. Yaşadığı ruhi uyanış nedeniyle ergen kendisini yeni bir dünyanın eşiğinde bulur. Ergen sanki kendisini sıkıştıran deruni bir kararsızlık içindedir. Bu ortamda içgüdüsel olarak Allah’a yönelir. Ölümü, cennet ve cehennemi, kaderi derinlemesine düşünmeye başlar.²⁹ İnsanların ahlaki konularda en hassas oldukları çağ, ilk ergenlik yıllarıdır. Bu çağda özellikle adalet duygusu oldukça gelişmiş durumdadır. Ergen, ana-babasının ve çevresindeki yetişkinlerin davranışlarını ahlaki açıdan eleştirel bir bakışla görmeye başlar.³⁰ İlk ergenlik döneminin bilgiye düşkünlüğü ve bilgiyi alışı zihinseldir. Ergenler bilgiyi akıllarıyla kavramaya çalışırlar. Bu sebeple öğretimin bütününde olduğu gibi din öğretiminde de bilgilerin akılcı temellendirilmesi önem taşımaktadır. Sohbetler, uygun anlatımlar, her çağ gibi bu çağda da geçerliliğini korur. Bu dönemde yavaş yavaş inanç ve ameli hükümlerin tümü öğretilmeye ibadetlerle ilgili uygulamalar yaptırılmaya çalışılmalıdır. Kuran’ın ve ibadetlerin hakikati anlatılmalıdır.³¹

Özellikle gençliğin ilk yıllarında görülen uyuşturucu alışkanlığı, organize suçlara

²⁶ Mualla Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1990), 115.

²⁷ Eyüp Şimşek, “Çocukluk Dönemi Dini Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 4/1 (2004), 219.

²⁸ Mehmet Zeki Aydın, “Ailede Din Eğitimi”, *Din Eğitimi El Kitabı*, ed. Recai Doğan- Remziye Ege (Ankara: Grafiker Yayınları, 2012), 303.

²⁹ Hökelekli, *Din Psikolojisi*, 266-269.

³⁰ Halide Nur Özüdoğru Erdoğan, “Ergenlik Döneminin Dini ve Toplumsal Gelişimi”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 14/1 (2014), 153.

³¹ Beyza Bilgin - Mualla Selçuk, *Din Öğretimi* (Ankara: Gün Yayıncılık, 1999), 81-113.

karışma, ahlaki olmayan alışkanlıklar edinme, terör örgütlerine sempati duyma ve bunalıma düşerek intihara kalkışma gibi olumsuzluklarda, bu dönemi başarıyla atlatmanın ve sağlıklı bir din eğitiminden yoksun büyümenin etkisinin olduğu söylenebilir. Bedensel ve zihinsel gelişimin hızlandığı ve hayatla ilgili önemli kararların alınmaya başlandığı bu hassas dönemde din eğitimi, dengeli bir kişilik edinmelerinde öğrencilerin en büyük yardımcısı olacaktır.³² Dini inancın tohumları insan ruhunda zaten vardır. Çocuğun gelişim dönemleri, hazır oluş seviyesi ve yatkınlıklarına göre sunulacak uygun bir eğitim ve uygun bir ortamda çocuk dinen gelişip serpilme imkânı bulacak, böylelikle şahsiyetine yön verebilecektir. Ayrıca sağlıklı bir biçimde yapılandırılmış bir din anlayışı hem çocukluk döneminde hem de yetişkinlik döneminde emniyet hissini, iç huzuru ve dinginliği arttıran, kaygı ve sıkıntılardan uzaklaştıran bir etkiye sahip olacaktır.³³

2. DÖ&EK Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi

Bu bölümde yaz Kur'an kurslarında okutulan DÖ&EK ders kitapları hazırladığımız Konu Alanı Ders Kitabı Değerlendirme (KADKD) soruları doğrultusunda ele alınıp değerlendirilmiştir.

Metin yazarı ve yazarları hakkında kitaplarda bilgi verilmelidir.³⁴ DÖ&EK' de editörün ismi dışında yazarlara ait bir bilgi bulunmamaktadır. Ders kitabının ebadı, cildi, kâğıt kalitesi, kitabın ön ve arka yüzündeki bilgiler, içindekiler, kaynakça, ekler, sözlük vb. bilgiler fiziksel tasarım öğeleridir. Ders kitabının ebatları A4 (13x17),³⁵ kitabın cildinin sırttan dikişle yapılmış olması veya kaliteli tutkalla dikkatle yapıştırılmış olması,³⁶ kâğıt kalitesinin en az 80 veya 90 gr/m²'lik birinci hamur olması gerekir.³⁷ DÖ&EK fiziksel tasarım açısından kitabın ebadı, cilt kalitesi, kullanılan kâğıt, kitap kapağında ve iç sayfaların ön-arka yüzündeki bilgiler yeterli düzeydedir. İçindekiler ve kaynakça bölümü bulunmakla birlikte yeterince detaylandırılmamıştır. Öğretici kitabı bulunmamaktadır. Kitabın arka bölümünde sözlük bulunmamaktadır. DÖ' deki konular ile ilgili etkinlikler ayrı bir kitap olarak hazırlanmıştır.

DÖ&EK ders kitaplarının görsellerinde kullanılan renkler, renk uyumu dikkate alınarak tasarlanmıştır. Özellikle ilkökul öğrencisinin gelişim düzeyine uygun, çok canlı

³² Akif Kılavuz - Hüseyin Yılmaz, "Örgün ve Yaygın Eğitimde Öğrenenlerin İhtiyaçları Doğrultusunda Din eğitimi ve Öğretimi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (2009), 131.

³³ Esra Türk, "Çocukluk Döneminde Duygusal Gelişim ve Din Eğitimi", *Marife Dergisi* 14/3 (Kış 2014), 157.

³⁴ Yazarlar hakkında geniş bilgi için bk. Cemal Tosun vd., *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu* (Ankara: Nobel, 2001), 25-27.

³⁵ Milli Eğitim Bakanlığı, "Tebliğler", erişim: 12 Kasım 2018.

³⁶ Gülgün Bangır Alpan, *Ders Kitaplarındaki Grafik Tasarımın Öğrenci Başarısına ve Derse İlişkin Tutumlarına Etkisi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004), 129.

³⁷ Fiziksel tasarımın öğeleri konusunda detaylı bilgi için bk. Tosun vd., *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*, 30-39.

renklerin kullanıldığı görülmektedir. Görsellerde kullanılan öğelerin boyutları genellikle büyük tercih edilmiş, bazı sayfalarda neredeyse tüm sayfayı kaplayacak kadar büyük görsellere yer verilmiştir. Görsel öğeler biraz daha küçük çizilebilir ve büyüklüğünün doğru olarak algılanabilmesi için tanıdık başka bir obje ile ölçeklendirilebilirdi. Her iki kitapta da şekil etkili bir biçimde kullanılmış bilgiler, ayetler, hadisler vb. birçok öğe renkli yuvarlak, kare, dikdörtgen vb. şekiller içerisine yerleştirilerek dikkat çekici hale getirilmiştir. *DÖ&EK* sayfalarının yüzeyi hafif desenlidir. Bu durum algıda karışıklığa sebep olmaktadır. *DÖ&EK* ders kitaplarında görseller sayfa içerisine serpiştirildiğinden ve kalın hatlarla birbirinden ayrıldığından tasarımda devamlılık ilkesinin dikkate alınmadığı görülmektedir. Yazılı materyallerde yeni ve önemli kelime ya da cümlelere dikkatleri çekmek için bu kelime ya da cümleler vurgulanır. Yazı boyutunu değiştirme, yazıyı renklendirme, kalın yazma, italik yapma, kutu içine alma vb. vurgulama araçlarından bazılarıdır.³⁸ Vurgulamada aşırıya kaçılmamalıdır. Bir metinde birden fazla yazı vurgulanmamalıdır.³⁹ *DÖ&EK* ders kitaplarında vurgulanmak istenen hususlar; kutu içine alma, kalın yazma, yazı boyutunu değiştirme ve yazıyı renklendirme araçlarından bir ya da bir kaçından yararlanılarak oluşturulmuştur. Vurgulamalarda tutarlılık söz konusu iken vurgulamada aşırılık vardır. Çünkü her iki kitabın genelinde vurgulanmak istenen öğe hem kutu içine alınmış, hem farklı renk zeminine oturtulmuş hem yazı boyutu küçültülmüş, zaman zamanda da koyu yazılmıştır. Bir metinde birden çok öğeye vurgu yapılarak metnin, öğrencinin gözünde normalleşmesine ve öneminin unutulmasına sebebiyet verilmiştir. Örneğin Ahlak öğrenme alanında hadis, yemek duası ve değerlendirme sorusunun (s.155) olduğu kutucukların her biri ayrı ayrı vurgulanmak istenmiş bu da vurgulamalar konusunda sıkıntı oluşturmuştur. Denge, objenin göz tarafından algılanan ağırlığıdır.⁴⁰ *DÖ&EK*’de tasarım araçlarının bir tarafa yığılmış olarak tasarlandığı yerler bulunmaktadır. Alan uzmanlarının satır uzunluğuna yönelik olarak 18-24 cm aralığında olması, harf büyüklüğü 9-12 punto olduğunda cümledeki sözcük sayısının 10-12’yi geçmemesi gerektiği gibi verdikleri bazı ölçüler vardır.⁴¹ *DÖ&EK* ders kitabında incelendiğinde cümleler tek satır üzerine oturtulmuştur. Satır uzunluğu 11cm olup metin yazısı 13 punto ve her satırdaki sözcük sayısı 6-10 arasında değişmektedir. Satır uzunluğu dar, yazı puntosu büyüktür. Bu durum öğrencide özellikle ortaokul yaş gurubunda olan öğrencide okuma isteği uyandırmayacağı gibi ilkökul seviyesindeki öğrencide de okuma zorluğuna sebep olmaktadır. Kenar boşlukları (Yazılı alan dışında kalan alt, üst, sağ, sol boşluklar) en az 15 mm en fazla 25 mm olmalıdır. Kenar

³⁸ Tosun vd., *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*, 32.

³⁹ Ertuğrul Usta, “Ders Kitaplarında Yenilikler”, *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*, ed. Leyla Küçükahmet (Ankara: Nobel Dağıtım, 2011), 74.

⁴⁰ Mustafa Özdemir, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin DKAB Derslerinde Öğretim Materyali Hazırlama ve Kullanma Durumu* (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 16.

⁴¹ Alpan, *Ders Kitaplarındaki Grafik Tasarımın Öğrenci Başarısına ve Derse İlişkin Tutumlarına Etkisi*, 81; Ayrıca, bk. Tosun vd., *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*, 33-38.

boşluklarının öğrenciler tarafından not alma alanı olarak kullanabileceği göz ardı edilmemelidir.⁴² Bir materyalde boşluklar olmadan vurgulamaları anlamak mümkün değildir. Boşluklar algılamayı kolaylaştırır.⁴³ DÖ ders kitabında kimi sayfalarda 35 mm kenar boşluğu bırakılırken kimi sayfalarda kenar boşluğu yok denecek kadar azdır. EK' de durum aynıdır. Fakat etkinlik kitabı çalışma kâğıdı niteliğinde olduğundan bu durum DÖ kadar dikkat çekmemektedir. DÖ ders kitabında görsel öğelerden resim dışında diğer görsel öğelerden yararlanılmamıştır. Kullanılan resimlerden bazılarının anlatılan konunun içeriğiyle uyumlu olmadığı ve aynı görselin birçok yerde kullanıldığı görülmektedir. Örneğin Siyer öğrenme alanı 3. ünite de “İlk Müslümanlar Çoğalıyor” metninde resim olarak “Kâbe” resmi tercih edilmiştir. Metnin içeriği, peygamberimizin İslam'a daveti ve ilk Müslümanlar konusudur. Metinde Safa Tepesi'nden ve ilk tebliğin nasıl başladığından bahsedilmiştir. Safa Tepesi'nin resmi veya konuya uygun bir resim seçilebilirdi. 4. ünite de biliyor muydunuz? sayfasına metni tamamlayıcı resim olarak Eyüp Sultan resmi konabilirdi. İbadet öğrenme alanında ibadetin faydaları konusunda yine sadece Kâbe resmi kullanılmıştır. EK' de “Ramazan Takvimim” isimli faaliyete (s.76) konulan Kâbe resminin konu ile doğrudan ilgisi bulunmamaktadır. “Hatim Merasimi” (s.114) isimli metinde hatim töreni yapılacak kişi Melike isimli kız çocuğu olmasına rağmen resim olarak erkek çocuğu resmi yer almıştır. Metnin içeriğinde bahsedilen kız çocuğu olduğu için kız çocuğu resmi tercih edilmeliydi. Resimler incelendiğinde somut işlemler dönemindeki çocukların zihinsel, sosyal, duyuşsal ve psikomotor düzeyine uygun olduğu görülmektedir. Ancak yeni yeni soyut işlemler dönemine geçen çocukların gelişim düzeyine tamamen hitap etmediği anlaşılmaktadır. Bu dönemde çocuklar soyut ifadeleri anlamlandırmaya başlarlar. İlkokul ders kitaplarında görsel öge olarak resimleme doğru bir tekniktir ve çocuğun gelişimine de uygun olur. Fakat ilerleyen yaş gurubunda çocuğun konuya ilgi duyması, resmi anlamlandırması için resim tek başına yeterli olmaz. Gerçekçi resimlemeler, fotoğraflar, haritalar, soyut şemalar vb. görsel öğeler ortaokul dönemi çocuğun zihinsel, duyuşsal, psikomotor gelişimi için daha uygundur. Abdest ve namaz ile ilgili resimler dışındaki diğer resimler daha yalın çizilmiştir. Resimlerin tasarımında genel olarak ilkokul yaş gurubu öğrencilerine hitap edecek düzeyde resimler tercih edilmiştir. DÖ ders kitabının genelinde resimler ağırlıklı olarak ibadetim konusunda yoğunlaşmıştır. Namaz hareketleri resimlerle gösterilmiştir. Namaz hareketlerinin resimlerle anlatılması olumlu bir yaklaşımdır. Resimlerin altında konuya uygun açıklamalar yer almamaktadır.

Her ünitenin baş kısmında ünite başlığı, ünitenin konuları, amaçları, hazırlık çalışmalarını ve ünite ile ilgili ön testler yer almalıdır.⁴⁴ DÖ&EK ünite başlarında konu başlıklarının verilmesi dışında diğer noktalarda eksiklikler vardır. Örneğin ünite başlarında hazırlık çalışması yoktur. Ünitenin amaçları belirtilmemiştir. Ön testlere de yer

⁴² Selman Ablak, “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Biçimsel Özellikleri”, *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler*, ed. Bülent Akbaba (Ankara: Pegem Akademi, 2013), 62.

⁴³ Tuğba Yanpar Yelken, *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* (Ankara: Anı Yayıncılık 2015), 168.

⁴⁴ Tosun vd., *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*, 51.

verilmemiştir. Her paragraf mümkün olduğunca tek bir fikri veya bilgiyi içermelidir. Fazla uzun olmamalıdır. Buradaki ölçü, öğrencinin paragrafın başı ile sonu arasındaki ilişkiyi koruyabileceği bir uzunluktur.⁴⁵ DÖ da paragraflar, kısa ve net ifadeler ile anlatılmış, fazla bilgi aktarmaktan ziyade tek bir bilgi aktarılmaya çalışılmıştır. Ancak konuların bu kadar kısa ve öz anlatılması konunun bütünlüğü noktasında eksik bir durum oluşturmuştur denilebilir. Örneğin İnanç öğrenme alanı 2.ünite“Temel ibadetler vardır bunlara İslam’ın esasları denir. Şüphesiz ibadetler bunlarla sınırlı değildir ama bu beş ibadet çok önemlidir.”(s.13) denilerek paragraf sonlandırmıştır. İbadetlerin bunlarla sınırlı olmadığına dair birkaç örnek verilerek konu biraz açılabilirdi. DÖ de namaza hazırlık konusunda (s.8) namazın dışındaki farzlardan kısaca bahsedilmiş, son paragrafta ise “bir de namaz kılarken mutlaka yerine getirilmesi gereken kurallar vardır bunlara da namazın içindeki farzlar denir” diyerek paragraf sonlandırılmıştır. Konunun bütünlüğü açısından namazın içindeki farzların neler olduğu konusunu içerecek şekilde paragraf biraz daha uzatılabilirdi. Yine gusül abdestinin anlatıldığı (s.61) paragraf dört kısa satır uzunluğunda olup sadece nasıl gusül alındığına dair bilgiler yer almıştır. Gusül gibi önemli bir konunun bu kadar özet anlatılması ilkökul çocuğu için yeterli olabilir fakat ilk ergenlik döneminde olan çocuklara bu konu biraz daha detaylı anlatılabilirdi.

DÖ “Kuran-ı Kerim bize güzel davranışları anlatır” (s.30) konusunda güzel ahlaktan bazıları anlatılmakta bir sonraki paragrafta ise “Kuran’ı kerimde kıssalarda vardır” diyerek farklı bir konuya giriş yapılmaktadır. Yine aynı şekilde ibadetleri anlatan paragraflar varken son paragrafta “ibadetlerin yapılış şekilleri vardır” (s.46) diyerek konuyu değiştirmiştir. İbadetim öğrenme alanı 5. ünite de “Cemaatle Namaz Kılmayı Öğreniyorum” konusunda cuma namazı, teravih namazı, bayram namazının sadece ne olduğu kısaca anlatılmış nasıl kılınacağı konusunda bilgi verilmemiş, birlikte yaptığımız ibadetlerden duyduğumuz mutluluk dile getirilmiştir. Konuların çok kısa tutulması paragraflar arası geçişin uygun olmamasına sebep olmuştur. Siyer öğrenme alanı “İslam Yayılıyor” konusunda sadece üç paragrafta bütün savaşlar ve Mekke’nin fethi ve İslam’a davet konuları anlatılmıştır. Söz konusu sayfada bu kadar geniş konuların sadece üç paragrafta anlatılması siyer konusunda bilgisi olmayan öğrenci için çok yeterli değildir.

Anlatımda öğrenciye doğrudan hitap eden bir üslup izlenmiş olmalıdır. Metni okuyan öğrenci, hem konu muhtevası hem de cümlelerin hitap edişi açısından kendisine seslendiğini sezebilmelidir. Konuyu öğrencinin dışında bir şeymiş gibi anlatmak her zaman sıkıntı yaratır. Bunun için metinler hazırlanırken öğrencinin ilgi ve ihtiyaçlarıyla ilişkilendirilmelidir.⁴⁶ Metinlerde kullanılan dil ve anlatım öğrencinin gelişim basamaklarına uygun olmalıdır. DÖ ve EK’ in önsözünde kısa da olsa bu kitapların hazırlanış amacı belirtilmiştir. Amaç olarak hayat boyunca istifade edecekleri

⁴⁵ Tosun vd., *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*, 57.

⁴⁶ Tosun vd., *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*, 57.

temel dini bilgilerin öğretileceği ve bu dini bilgilerin pekiştirileceği ifade edilmektedir. Kitaplar incelendiğinde içerik ve anlatımın belirtilen amaçlara uygun yani çocuğun öğrenebileceği temel dini bilgilerin yer aldığı ve bu bilgilerin çocuğun anlayabileceği sadelikte yalın bir Türkçeyle sunularak çeşitli şekil ve resimlerle de konuların çocuk için somutlaştırıldığı görülmektedir. Fakat yaş gurupları dikkate alındığında özellikle 12-14 yaş gurubundaki soyut kavramlar döneminde olan ortaokul öğrencisine konular daha detaylı aktarılabilir. Konuların anlatımında yeterli düzeyde örnek verildiği, verilen örneklerin konunun özellikleriyle, amaç ve davranışlara uygun olduğu ve örneklerin günlük hayattan örneklerle zenginleştirildiği görülmektedir. Verilen örneklerin öğrencinin ilgi ihtiyaç ve seviyelerine uygun olması durumu her yaş gurubu için değerlendirdiğimizde tüm yaş guruplarını kapsayacak nitelikte gözükmemektedir.

DÖ&EK ders kitabında konuların işlenişinde çeşitli uygun öğrenim strateji yöntem ve tekniklerini kullanmaya sevk edecek veya mümkün kılacak anlatım özelliklerinin kısmen var olduğu görülmektedir. Çünkü *DÖ* ders kitabında anlatımlar sunuş yoluyla öğrenme stratejisine ve daha çok düz anlatım ve soru-cevap yöntemine ağırlık verilirken, buluş ve araştırma -inceleme yoluyla öğrenme stratejisine oldukça az yer verilmekte, işbirliğine dayalı öğretim stratejisine ise yer verilmemektedir. *DÖ&EK* ayet mealleri aslına uygun olarak yer almaktadır. Ayetlerde ve hadislerde yanlış anlaşılmalara sebebiyet verecek şekilde kısaltmalar kullanılmamıştır. Ayetlerin ve hadisin kullanıldığı konularda genellikle ayetin ve hadisin ilgili olduğu bölüm, kısaltılarak alınmıştır. Fakat ayetlerin ve hadislerin kısaltılarak alındığı bilgisi belirtilmemiştir. Ders kitaplarında yer alan öğelerden biri de okuma parçalarıdır. Okuma parçaları bir konunun veya ünitenin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamak amacıyla konur. Bu amaçlardan bazıları soyut bir konuyu somutlaştırmak, bir konuyu örnek ile açıklamak, beceri boyutlu bir konuda alıştırmayı yaptırmak, olay ve olguların sonuçlarını düşündürmek, bir davranışın kalıcılığına katkı sağlamak vb.dir.⁴⁷ *DÖ*' de iki tane kıssa yer almaktadır. Peygamberlere inanıyorum ünitesinde Hz. Musa'nın kıssasını anlatan Nil nehrine bırakılan bebek, konusu itibariyle ünite başlığı ile uyum içermektedir. Ancak İnanç öğrenme alanı, Kitaplara inanıyorum ünitesinde bulunan Hazreti Nuh'un Gemisi düz yazılı metninin, ünitenin üzerinde durduğu konu ile doğrudan alakası gözükmemektedir. Ölçme ve değerlendirme işlemi sonunda öğretmenler öğrencilere kazandırmak istedikleri bilgileri, becerileri ve değerleri öğrencilerin ne kadar aldığı konusunda fikir sahibi olarak, eğitim öğretim faaliyetleri sonucunda öğrencilerde eksik kalan yerleri görme şansı yakalarlar.⁴⁸ *DÖ*'de ünite aralarında düşünelim, araştırım, paylaşım şeklinde ünite değerlendirme soruları ve ünite sonunda çoktan seçmeli değerlendirme soruları yer almaktadır. Değerlendirme soruları ünite ve konuları kapsayacak şekilde oluşturulmuştur. Ölçme ve değerlendirmede

⁴⁷ Tosun vd., *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*, 67.

⁴⁸ Deniz Tonga - Bülent Aksoy, "Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Ölçme ve Değerlendirme", *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler*, ed. Bülent Akbaba (Ankara: Pegem Akademi, 2013), 431.

kullanılan soru maddeleri ünitenin veya konunun tamamını kapsamalıdır. Bir değerlendirme çalışmasında ne kadar çok soru türü kullanılırsa o kadar iyidir. Bir testte en az dört soru türünün bulunması gerektiği şeklindedir. Bunlar yazılı ve uzun cevap gerektiren sorular, çoktan seçmeli sorular, boşluk doldurmalı sorular vb. olabilir.⁴⁹ DÖ'de sadece geleneksel değerlendirme tekniklerinden çoktan seçmeli test tekniği tercih edilmiştir. Bu test tekniği ile de daha çok çocuğun bilişsel öğrenme alanlarındaki öğrenmelerini değerlendirecek nitelikte sorulara yer verilmiştir. Duyuşsal ve devinışsel öğrenme alanlarındaki öğrenmelerini ölçecek nitelikte değerlendirme sorularına daha az yer verilmiştir. Oysa İnanç, İbadet, Ahlak, öğrenme alanlarına ait ünitelerde yer alan birçok konu duyuşsal alanla ilgilidir.

3. DÖ&EK'in DÖ 1-2-3 İle Karşılaştırılması

2016 yılında okutulmaya başlanan DÖ&EK ders kitapları daha önceki yıllarda okutulan ve EDAM tarafından hazırlanan DÖ 1-2-3 ders kitapları ile karşılaştırma yapmıyoruz, DÖ&EK ders kitaplarının yeterliliğiyle beraber, gelişmeyi ve alınan mesafeyi de gösterecektir. Ancak karşılaştırma yapılırken göz önünde bulundurulması gereken birkaç husus vardır. Öncelikle yaz Kur'an kurslarında tarihi süreç içerisinde 2005 yılında kur sistemine geçildi,⁵⁰ 2006 yılında öğretici kılavuzu hazırlandı, 2007 yılında ilk ders kitabı basıldı,⁵¹ 2012 yılında Kur'an kurslarına kayıta 12 yaş sınırı kaldırıldı. 2012 de yapılan bu düzenleme ile sadece beşinci sınıfı bitiren öğrenciler değil, her yaş gurubundaki çocuklar kursa gelme imkânı elde etmiş oldular.⁵² Dolayısıyla EDAM tarafından 2007 yılında hazırlattırılan bu ders kitabı 12 yaş ve yukarısı için bu günkü sistemde ortaokul yaş grubu çocuklarının gelişim özellikleri dikkate alınarak hazırlandı. **3.1. DÖ&EK'in DÖ 1-2-3 ile Biçim ve İçerik Yönünden Karşılaştırılması**

Her iki ders kitabında komisyon tarafından yazıldığı belirtilmiştir. DÖ&EK' de komisyon üyelerinin isimleri ve uzmanlık alanları belirtilmemiştir. DÖ1-2-3'de, yazarların isimleri belirtilmiş, fakat uzmanlık alanlarına dair bilgiler yer almamıştır.

DÖ 1-2-3'de Atatürk resmi, İstiklal Marşı, organizasyon şeması, sözlük bölümleri yer almaktadır. İçindekiler ve kaynakça bölümünde yeterli bilgileri içermektedir. Bu durumda DÖ&EK'in DÖ 1-2-3 ders kitabına göre fiziksel tasarım konusunda biraz daha eksik yönleri olduğunu söyleyebiliriz. Cilt, kâğıt, baskı kaliteleri ise her iki ders kitabında aynı düzeydedir. DÖ&EK öğretici kitabı bulunmamakta, DÖ 1-2-3'ün ise öğretici kitabı bulunmaktadır. DÖ ders kitabının ünitelerinin etkinliklerini kapsayan çalışma kitabı niteliğinde olan EK ayrı bir kitap niteliğindedir. Fakat DÖ kitabında EK ders

⁴⁹ Tosun vd., *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*, 70.

⁵⁰ Davut Işıkdöğün - Adem Korukcu, "Yaz Kur'an Kurslarında Kur Sistemi ve Kur'an Kursu Öğreticilerinin Bu Sisteme Bakışı", *AÜFD* 49/1 (2008), 201-221.

⁵¹ Mehmet Korkmaz, "Kur'an Kurslarında Din Eğitimi", *Din Eğitimi El Kitabı*, ed. Recai Doğan - Remziye Ege (Ankara: Grafiker Yayınları, 2012), 339-367.

⁵² Resmi Gazete, 07.04.2012, Sayı: 28257.

kitabına yönlendiren sayfa numaraları bilgisi bulunmadığından bireysel çalışmalarda birtakım zorluklar yaşanabilir. DÖ 1-2-3'de ise etkinlikler her ünitenin sonunda yer almaktadır.

Renk unsuru DÖ&EK ders kitaplarında daha uyumlu bir şekilde bulunmaktadır. Ancak DÖ1-2-3' de sayfa kenar boşlukları, farklı renk kullanılarak, dalgalı bir çizgiyle ayrıştırılmış bu da güzel bir görünüm oluşturmuştur. DÖ&EK ders kitaplarında görsellerin boyutları çok büyük tasarlanmış bazı görseller tüm sayfayı kaplamıştır. DÖ1-2-3'de ise görsellerin boyutları normalden daha küçük tasarlanmış ve sayfa kenarlarına yazısı okunamayacak kadar küçük görseller yerleştirilmiştir. Her iki kitapta, görsellerin bir tarafa yığılması sonucu denge unsuruna dikkat edilmediği görülmektedir. DÖ&EK görseller sayfanın alt bölümünde yoğunlaşmakta DÖ1-2-3'de ise daha çok yan tarafta yoğunlaşmaktadır. Her iki kitapta da tasarım öğelerinin öğrencinin gelişimine uygun olacak şekilde basit ve yalın olarak hazırlandığı görülmektedir. Ancak bu basit ve sadeliği çocuğun yaşına göre değerlendirecek olursak, DÖ&EK' de ki görseller 6-10 yaş için uygundur. DÖ1-2-3'de ise durum tam tersi olup görseller 10 yaş ve yukarısı için daha uygun alt yaş gurupları için anlaşılması zor olacak şekilde tasarlanmıştır. DÖ1-2-3'de özellikle siyer bölümünde kullanılan gerçek resimler daha küçük yaş gurupları için algılamada problem oluşturmaktadır. DÖ1-2-3'de ana başlıkların altı kalın hatlarla çizilmiştir. Altını çizme tekniğinin vurgulanmak amacıyla kullanılmaması gerekir.⁵³

DÖ1-2-3'de metinlerin birden fazla puntuyla yazıldığı görülmektedir. Satır uzunluğu, kullanılan kelime sayısı daha fazladır. Ancak bu durumun muhatabı olan ortaokul öğrencisi için olumsuz bir durum oluşturmamaktadır. DÖ&EK' de ünite başlıkları, ana ve alt başlıklar daha büyük puntolarla yazılarak sayfaya daha etkili bir şekilde yerleştirilmiştir. Her iki kitapta da bilgilendirme kutucuklarına yer verilmiştir. DÖ&EK' de kutucukların amaç ve işlevini belirten açıklamalara yer verilmemiştir. DÖ1-2-3'de ise gerek kitaplarda gerekse de öğretici kitabında gerekli açıklamalar yapılmıştır.

DÖ&EK' de görsel öge olarak sadece resim kullanılmış, DÖ1-2-3'de ise resimler, fotoğraflar ve haritalar da görsel öğelere dâhil edilmiştir. DÖ1-2-3 de özellikle özel mekân fotoğraflarına yer verildiği görülmektedir. Kitaplarda kullanılan resim ve fotoğraflar büyük ölçüde anlatılan konu ile ilgili görsellerden seçilmiştir. Zaman zaman bu durumun gözden kaçtığı yerlerde olmuştur. Kitaplarda resim/fotoğraf aracılığıyla sorulan sorulara rastlanılmamıştır. DÖ&EK' de resimlerin altında açıklamalara yer verilmezken DÖ1-2-3'de bazı resim ve fotoğrafların altında açıklama mevcuttur.

DÖ&EK' de ünite başlıkları daha büyük puntolarla yazılmıştır. DÖ1-2-3'de ise ünite adı ve kaçınıcı ünite olduğu daha açık belirtilmiş fakat küçük puntolarla yazılmıştır. Ünite başlıkları net bir şekilde ve büyük yazı karakteri kullanılarak yazılmalıdır. DÖ&EK' de ünite başlarında hazırlık soruları yer almamaktadır. DÖ1-2-3'de ise ünite

⁵³ Tosun vd., *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*, 32.

başlarında hazırlık sorularına yer verilmiştir. Her iki kitapta da ön test mahiyetinde bir çalışmada yapılmamıştır. *DÖ&EK'* de temel kelime ve kavramların anlamları *DÖ'* de (s.13) olduğu gibi sayfa içerisinde ve kutucukla ayrılan bölüm içerisinde verilmiştir. *DÖ1-2-3'*de ise temel kelime ve kavramlardan bazılarının 2.kurda (s.32) olduğu gibi sayfa altında veya da her kitabın sonunda, sözlük kısmında verilmiştir. Her iki kitap sade ve akıcı bir dil kullanmış, özel kelime ve kavramların anlamları üzerinde durulmuştur. Kitapların genelinde özel kelime ve kavramların üzerinde bu kadar çok durulması konuların anlaşılması noktasında olumlu bir tutum olmakla beraber, bu durum kitabın çekiciliğini, kitaplara karşı beklenen ilgi ve beklentinin geri planda kalmasına sebep olmuştur. Her iki kitapta Arapça ve Farsça dillerinden Türkçeye girmiş kelime ve kavramların Türkçelerinin verildiği görülmektedir. *DÖ&EK'* de kelime-i tevhit, ezan, kamet vb. kavramların Arapça okunuşları verilmemiş sadece Türkçe okunuşları ve anlamları verilmiştir. *DÖ1-2-3* ders kitabında ise Arapça okunuşlarına da yer almaktadır. *DÖ&EK'* de yabancı dillere ait orijinal kelimelere rastlanılmazken *DÖ1-2-3'*de azda olsa farklı dinlere ait orijinal kelimelere rastlanmaktadır. Metinlerde kullanılan dil ve anlatım öğrencinin yaşına uygun olmalıdır. *DÖ&EK'* de cümleler daha kısadır ve daha anlaşılır bir üslup kullanılmıştır. *DÖ1-2-3'*de cümleler daha uzundur ve daha kapalı bir üslup tercih edilmiştir.

DÖ1-2-3 ders kitabının öğretici kitabının olması ders sırasında konunun hangi strateji, yöntem ve teknikler ile işlenebileceği konusunda öğrencilere kılavuzluk eder. *DÖ&EK'* de öğretici kitabı olmadığından konunun işleniş sırasında kullanılacak strateji, yöntem ve teknikleri öğreticinin bilgi ve tecrübesi ile kendisi belirlemek durumunda kalacaktır. Her iki kitabımızda da sunuş yoluyla öğrenme stratejisine fazla yer verilmiş diğer stratejilere ait etkinlikler azınlıkta kalmıştır. *DÖ1-2-3'*de öğretici kitabında yaptığımız inceleme sonucunda öğrencileri gruplar ile yapılan etkinliklere yönlendirdiği görülmektedir. *DÖ&EK'* de öğrencileri grupla yapabilecekleri konulara ait etkinliklere yer verilmemiştir. *DÖ&EK'* bireysel çalışmaya, *DÖ1-2-3* ise grupla çalışmaya daha uygun gözükmektedir. *DÖ1-2-3'*de karşılaştırınız? Araştırmamız? Sorularıyla araştırma–inceleme öğrenim stratejisine yönlendiren etkinlikler vardır. *DÖ&EK'* de toplam 18 kaynaktan *DÖ1-2-3'*de ise toplam 40 kaynaktan yararlanılmıştır. *DÖ&EK'* de kullanılan bütün kaynaklar DİB yayınlarına aittir. *DÖ 1-2-3'* de ise farklı kaynaklara başvurulduğu görülmektedir. *DÖ&EK'* de toplam 38 ayet meali ve 44 hadis kullanıldığı buna karşın *DÖ 1-2-3* 156 ayet meali ve 110 hadis kullanıldığı görülmektedir. *DÖ 1-2-3'*de kullanılan ayet meali ve hadis sayısı *DÖ&EK'* den daha fazladır. *DÖ&EK'* de sözlü ürün olarak 4 bilmece,11 şiir ve 2 adet kıssa bulunmaktadır. *DÖ1-2-3'* de ise sözlü ürün bulunmamakta, yazılı ürün olarak 12 şiir ve 6 kıssa yer almaktadır. *DÖ 1-2-3'*de sözlü ürün bulunmamaktadır fakat kıssa sayısı *DÖ&EK'* de bulunan kıssa sayısından fazladır. Daha çok kıssaya yer verilmesi uygun olurdu. Yaş gurubu ne olursa olsun konunun hikâye ve kıssalarla desteklenmesi konunun anlaşılması ve pekiştirilmesi için önem taşımaktadır. Okuma parçalarını yaş guruplarına hitap etme noktasında değerlendirirsek, *DÖ&EK'* de şiirlerin tek dize olarak verilmiş olup küçük yaş gurupları için ilgi çekecek nitelikte olduğu anlaşılmaktadır. Kıssalarda da aynı durum

söz konusudur. *DÖ 1-2-3* Adil Bir Hakem, Bayram Sevinci, Hurma Bahçesi başlıklı kısımlar her yaşa hitap edecek nitelikte ise de Anka Kuşu ve Oduncu başlıklı okuma parçası özellikle ortaokul öğrencisinin ilgisini çekebilecek niteliklere sahiptir. *DÖ&EK'* de her ünitenin sonunda düşünelim, araştıralım, paylaşalım soruları yer almaktadır. Ünite aralarında ve sonlarında ünite soruları bulunmakta, ayrıca müstakil bir kitap olan *EK'* de *DÖ* kitabında ki konuları kapsayacak şekilde etkinliklere de yer verilmektedir. *DÖ1-2-3'* de ise ünitelerde işlenen konuları pekiştirmek için ünite sonlarında etkinliklerden oluşan eğlenelim öğrenelim sayfaları oluşturulmuştur. Her kur sonunda da Kur Sonu Genel Değerlendirme testleri bulunmaktadır. *DÖ&EK'* de ki değerlendirme çalışmalarındaki uygulama konuların pekiştirilmesi ve kullanım kolaylığı sağlanır. *DÖ1-2-3* ders kitabında kur sonu değerlendirme testleri kitabın sonunda yer aldığından üniteyi bitiren öğrenci kendini ünite bazında deneme imkânı bulamayacak, kur sonunda ise birçok konuyu zamanında pekiştiremediği için soruları cevaplamada zorluk çekecektir. *DÖ1-2-3'* de ünite sonlarında etkinliklere yer verilmesi yerinde bir uygulama olmuştur. *EK'* de ve *DÖ 1-2-3'*deki etkinlikler birbirine yakın sayıdadırlar. Her iki kitapta da bilişsel öğrenme alanına yönelik etkinlikler fazladır. *DÖ* ders kitabında ünite aralarında ve ünite sonlarında olmak üzere itikat, ibadet, siyer, ahlak öğrenme alanlarında toplam 99 değerlendirme sorusu yer almaktadır. Bu soruların tamamı çoktan seçmeli soru grubudur. *DÖ 1-2-3* de ise 1. kur 10, 2.kur 11, 3.kur 10 adet olmak toplam 31 adet kur sonu değerlendirme sorusu sorulmuştur. Ancak sorulan sorularda çeşitlilik vardır. *DÖ&EK* ders kitabımızda olan test soru sayısı *DÖ 1-2-3* ders kitabındaki test sorularından üç kat fazladır.

3.2 *DÖ&EK'*in *DÖ 1-2-3* ile Müfredat Yönünden Karşılaştırılması

DÖ1-2-3 1.kur, 2.kur ve 3.kur şeklinde üç ayrı kitap olarak oluşturulmuştur. Her bir kur üçer haftaya ayrılmış ve öğrenme alanları, ünite ve konu başlıkları hafta hafta yerleştirilmiştir. *DÖ&EK'* de ise *DÖ* tek kitap halinde, kurlara ayrılmadan öğrenme alanları başlığı altında ünite ve konu başlıkları yer almaktadır. *EK* dokuz haftaya ayrılarak etkinlikler hafta hafta işlenmektedir. *DÖ&EK'* de itikat öğrenme alanında (s.10) günlük dilde kullanılan dini ifadeler bölümü eklenmiştir. *DÖ1-2-3'* de yer alan 2.kur Allah'ın sıfatları (s.16-17) konusu, peygamberlerin özellikleri (s.25) konusu ve 3.kur cin ve şeytanla (s.19) ilgili bölümler çıkartılmıştır. İbadet öğrenme alanında cami ve ezanı öğreniyorum (s.51) konusu eklenmiştir. *DÖ1-2-3'* de 1.kur mükellefin davranışları (s.35) 3.kur 2.ünite olan kurban (s.42) konuları yeni kitapta yer almaktadır. *DÖ 1-2-3'* de ahirete iman (s.19) ve kitaplara iman (s.23), cuma, bayram ve teravih namazı (s.40), hac (s.34-39) zekât (s.46-49), konuları daha detaylı anlatılmıştır. Örneğin 1.kur namazın şartları konusu anlatılırken "Setr-i Avret: erkeklerin en az göbekte diz kapağı arasını; kadınlarında yüz, eller ve ayaklar dışında bütün vücudunu örtmesidir."(s.48) setr-i avret kavramında erkek ve kadındaki farklılığına vurgu yapılmıştır. *DÖ&EK'* de ise setr-i avret kavramı giydiğimiz elbiselerin namaz kılmaya uygun olması ve vücudumuzun avret denilen özel yerlerinin örtülmesi gerekir.(s.58) şeklinde tarif edilmiş ve kadın erkek farkına dikkat çekmemiştir. *DÖ 1-2-3'* de Ahlak

öğrenme alanında övülen ve güzel görülen özelliklerden bazıları verildiği gibi yerilen ve çirkin görülen davranışlardan bazıları da ifade edilmektedir. (s.95) *DÖ&EK'* de yalan, iftira haset vb. olumsuz davranışların yanlışlığını içeren ahlak konularına değinilmediği görülmektedir.

4. *DÖ&EK* Ders Kitaplarının Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi 4-8. Sınıf Ders Kitapları İle Karşılaştırılması

Yaz Kur'an kursuna gelen çocuklar örgün eğitimin herhangi bir kademesinde öğrenim gören ve yazın temelde Kur'an-ı Kerim öğrenmek ve bunun yanı sıra da okulda din dersinde öğrendikleri dini bilgileri pekiştirmek, tekrarlamak ve bu konudaki eksikliklerini gidermek için yaz kurslarını değerlendirmektedirler. Bilindiği gibi okulda din eğitimi 4.sınıftan itibaren başlamaktadır. Yaz Kur'an kurslarında ise yaş sınırlaması kalktıktan sonra 1.sınıftan itibaren her yaş gurubundan öğrenci Kur'an kurslarına gelmeye başlamıştır. İlkokula başlama yaşının biraz erkene çekildiğini düşünecek olursak *DÖ&EK* ders kitabının ilkökul ve ortaokul yaş gurubuna hitap edecek şekilde hazırlandığını görülmektedir. *DKAB* ders kitapları ise 4.sınıftan itibaren öğrencilerin gelişim basamaklarına göre her sınıf için ayrı hazırlanmıştır. Aynı yaş guruplarına örgün ve yaygın din eğitimi verilirken okutulan ders kitaplarının karşılaştırmasını yapmak bize *DÖ&EK* ders kitaplarımızın biçim, içerik ve müfredat konusunda yeterliliği hakkında bir fikir verecek ve bundan sonra yaz Kur'an kurslarında okutulmak için hazırlanacak olan ders kitapları için yol gösterici olacaktır. Biçim ve içerik karşılaştırması yapıldıktan sonra yaz Kur'an kurslarında okutulan ders kitaplarının müfredatı ile *DKAB'* in müfredatı karşılaştırılarak örgün öğretimde okutulan konuların hangilerinin yazın pekiştirildiği tespit edilmeye çalışılacaktır. Ayrıca Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (*DKAB*) 4-8.sınıfta okutulan ve yaz Kur'an kursu müfredatında bulunmayan konularında belirlenmesi planlanmıştır.

4.1 *DÖ&EK'* in *DKAB* 4-8 ile Biçim ve İçerik Yönünden Karşılaştırılması

DKAB ders kitaplarında editörün isminin yanı sıra yazarların isim bilgilerine yer verilmektedir. *DÖ&EK'* de bulunmayan Atatürk resmi, İstiklal Marşı, organizasyon şeması unsurları ve sözlük bölümü *DKAB* ders kitaplarında bulunmaktadır. Cilt, kâğıt, baskı kalitelerinin ise her iki ders kitabında hemen hemen aynı düzeydedir. *DKAB* 4-8'de etkinlikler her konunun sonunda yer almaktadır. Etkinliklerin her konunun sonunda verilmesi öğrenileni ölçme, değerlendirme ve pekiştirme açısından olumlu bir uygulamadır. *DÖ* ders kitabının ünitelerinin etkinliklerini kapsayan çalışma kitabı niteliğinde olan *EK* ayrı bir kitap olarak hazırlanmıştır.

DÖ&EK' de daha canlı renkler *DKAB* 4-8'de ise daha pastel renklerin tercih edildiği görülmektedir. *DÖ&EK'* de görsellerin boyutları çok büyük tasarlanırken *DKAB* ders kitaplarında 4 ve 5. sınıf kitaplarında öğrencinin yaş ve gelişim özellikleri dolayısıyla daha büyük görseller tercih edilirken resimlerin boyutu üst sınıflara doğru küçülmüştür. *DÖ&EK'* de görseller daha çok sayfanın alt tarafına doğru yoğunlaşmaktadır.

DKAB ders kitaplarında ise görseller, genellikle sayfanın orta kısmında yoğunlaşmakla birlikte sayfaya dağınık olarak da yerleştirildiği görülmektedir. DÖ&EK' de vurgu unsuru abartılı olarak kullanılırken DKAB ders kitaplarında vurguda abartı unsuruna fazla yer verilmemiştir. DÖ&EK' de metinler 13 punto ile başlıklar 24 punto ile yazılmıştır. Bu da kitabın muhatabı olan ilkokul öğrencisi için yeterli ise de ortaokul öğrencisini yeterince tatmin edecek düzeyde değildir. DKAB 4-8'de 4. sınıftan itibaren yazıların boyutu düşürülmüştür. DKAB başlıkların etkili kullanılması konusunda ise yeterli düzeyi gösterememiştir. DÖ&EK' de birçok yazı karakteri kullanılırken DKAB 4-8'de tek yazı karakteri kullanılmıştır. DÖ&EK' de satır uzunlukları kısa sayfa kenar boşlukları fazla ve yazı puntoları da büyük olduğu için ileriki yaş guruplarında okuma zorluğu meydana geldiği görülmektedir. DKAB 4-8 ders kitaplarında ise satır uzunlukları fazla, yazıların puntoları da olması gerekenden biraz küçük olunca bu durum yazılarda sıkışıklık meydana getirmekte ve okuma zorluğuna sebep olmaktadır. DÖ&EK' de görseller sayfanın alt kısmında yoğunlaşırken, DKAB kitaplarımızda sayfanın her tarafında olabilecek şekilde tasarlanmıştır. DÖ&EK' de sayfa kenar boşlukları çok fazla bırakılmışken DKAB ders kitaplarında boşluklar çok az bırakılmıştır. DÖ&EK' de sadece resimler yer almaktadır. DKAB 4-8'de ise resimlerin yanı sıra fotoğraflara da yer verildiği görülmektedir. Hatta 6.sınıf 6.ünite olan İslamiyet ve Türkler ünitesinde Türklerin İslam Medeniyetine Katkıları başlığında (s.136) minyatür vardır. Fotoğraflar sadece siyer öğrenme alanında bulunan mekân fotoğraflarıyla sınırlı olmayıp her konuda fotoğraf görselinden yararlanılmıştır.8.sınıf 1.ünite "Kader ve Evrendeki Yasalar" konusunda gen (s.18) resminin kullanılması, ecel ve ölüm anlatılırken "kabir" resminin konulması (s.24), İslam Dinine göre Kötü Alışkanlıklar ünitesinde sigara içen ve içmeyen insanların akciğerlerini (s.88) gösteren resimler, bilgi çağı çocuklarının anlayabileceği resimler olup öğrenmeye olumlu katkıları olmaktadır. Fotoğrafların çoğunun çekim kalitesi yüksektir. Kitaplarımızda resim/fotoğraf aracılığıyla sorulan sorulara rastlanılmamaktadır. DÖ&EK' de resimlerin altında açıklama bilgisine yer verilmezken DKAB 4-8'de bulunan resim ve fotoğrafların hepsinin altında açıklama bilgisi bulunmaktadır. DKAB ders kitaplarında yer alan hazırlık soruları DÖ&EK' de bulunmamaktadır. DÖ&EK' de kavramlar sayfa içerisinde ve kutucukla ayrılan bölüm içerisinde verilmektedir. DKAB 4-8 ders kitaplarında ise kavramlar metin içerisinde veya da sözlük bölümünde yer almaktadır. DKAB ders kitaplarında kelime ve kavramların anlamı daha çok cümle içerisinde verilirken DÖ&EK' de kelime ve kavramlar kutucuk içerisinde yer almaktadır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi çok fazla kavramın açıklanmasını gerektiren bir derstir. Metinlerde geçen kavramların açıklamalarına daha fazla yer verilmelidir. Kitapların arkasındaki sözlük bölümü daha zenginleştirilmelidir. Her iki kitapta Arapça ve Farsça dillerinden Türkçeye girmiş kelime ve kavramların Türkçe karşılıklarının verildiği görülmektedir. DÖ&EK' de Kelime-i Tevhit, ezan, kamet vb. kavramların Arapça okunuşları verilmemiş, sadece Türkçe okunuşları ve anlamları verilmiştir DKAB 4-8 ders kitabında ise Arapça okunuşlarına da yer almaktadır. DÖ&EK' de yabancı dillere ait orijinal kelimelere rastlanılmazken DKAB 4-8 ders kitabında farklı dinlere ait orijinal kelimeler kullanılmıştır. Metinlerde kullanılan dil ve anlatım öğrencinin gelişim basamaklarına uygun olmalıdır. DKAB 4-

8 ders kitaplarının dil ve anlatım yönünden (8.sınıf zekât, hac, kurban ünitesinde olduğu gibi özellikle üst sınıflarda) yalınlık ve açıklık noktasında yeterli düzeyde olmadıkları anlaşılmaktadır. Bu duruma konuların zor olması, konuya ayrılan sayfa sayısının azlığı ve çok fazla bilgi içeriyor olması sebep olmaktadır. Kitaplarda sunuş yoluyla öğrenme stratejisine fazla yer verilmekte olduğu diğer stratejilere ait anlatımlardan fazla yararlanılmadığı görülmektedir. *DKAB* ders kitaplarında sunuş yoluyla öğrenme stratejisinden sonra 2.sırada buluş yoluyla öğrenme stratejisine ağırlık veren etkinlikler yer almaktadır. Ayrıca karşılaştırınız? Araştırınız? Soruları ile araştırma–inceleme öğrenim stratejisine yönlendiren etkinlikler ve işbirliğine dayalı öğretim stratejisine yönlendiren etkinlikler bulunmaktadır. *DÖ&EK'* de kullanılan bütün kaynaklar DİB yayınlarına aittir. *DKAB 4-8'* de ise farklı kaynaklara başvurulduğu görülmektedir.

Her ne kadar *DKAB 4-8* ders kitapları bir eğitim yılı süresince okutulsa da ayet meali ve hadisler metin içerisinde çok fazla yer almaktadır. Bu durum konunun akışını ve anlaşılır olmasını engellemektedir. Metinlerde yer alan ayet meali ve hadisler öğrencilerin anlayacağı şekilde sadeleştirilmediğinden öğrencinin ilgisini çekmeyecek metinler haline geldiği görülmektedir. *DÖ&EK'* de ayet ve hadisler öğrencilerin anlayabileceği sadeliktir. *DÖ&EK'* de ayetlerin kullanıldığı metinlerde genellikle ayetin ilgili olduğu bölüm, kısaltılarak alınmıştır. Fakat ayetlerin kısaltılarak alındığı bilgisini veren üç nokta bilgisi yer almazken *DKAB 4-8*. sınıf kitaplarında alıntı olduğunu gösteren üç nokta bilgisi yer verildiği anlaşılmaktadır. *DÖ&EK'* de sayfalarda hadislerin kaynakları belirtilmezken *DKAB 4-8'* de dipnot ile hadislerin kaynakları belirtilmiştir. *DKAB 4-8*. sınıf ders kitapları okuma parçalarının öğrencinin yaş ve bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişim seviyelerine uygun olarak tasarlandığını *DÖ&EK'* de ise daha alt yaş guruplarına hitap edecek düzeyde kaldığı görülmektedir. *DKAB* ders kitaplarında peygamberlerin hayatlarının anlatıldığı bölümler metin içerisinde verilirken *DÖ&EK'* de okuma parçası olarak ayrıca verilmiştir. *DKAB* ders kitaplarında Hz. Ebu Bekir, Hz. Ali ve Hz. Osman'ın hayatlarına yer verilmiş ve önemli özellikleri ön plana çıkarılmıştır. Yaz Kur'an kurslarında özellikle ergenlik öncesi dönem ve ergenlik dönemi çocukları için hazırlanacak olan kitapların ahlak konularında Hz. Peygamberin yakın arkadaşlarının hayatlarının anlatılması bu yaş gurubu çocuklarında ilgi ve merak uyandıracaktır. Çünkü serüven dönemi dediğimiz bu dönemde kızlar duyuşsal kitaplar kadın/erkek yaşamını anlatan yazılar, erkek çocuklarında serüven, öyküleştirilmiş tarih, kahramanlık konulu kitaplar kız-erkek çocuklarının ortak olarak mizah, biyografiler, polisiye, yabancı ülkeler, konulu kitapları okuma eğilimi göstermektedirler.⁵⁴

DKAB 4-8' de konuların hemen bitiminde etkinliklere yer verilmektedir. Her iki kitapta da bilişsel öğrenme alanına yönelik etkinlikler fazladır. Ancak duyuşsal ve psikomotor öğrenme alanlarına yönelik etkinliklere de yer verilmiştir. Kitaplarımızda

⁵⁴ Cemil Cahit Yeşilbursa vd., “ Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler”, *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler*, ed. Bülent Akbaba (Ankara: Pegem Akademi, 2013), 146.

değerlendirme soruları ünite sonunda yer almaktadır. DÖ&EK' de değerlendirme sorularında sadece test tekniği kullanılmışken DKAB 4-8' de her türlü soru çeşidine rastlamak mümkündür.

4.2 DÖ&EK' in DKAB 4-8 ile Müfredat Yönünden Karşılaştırılması

DKAB dersi öğrenme alanlarından İnanç, İbadet, Hz. Muhammed, Ahlak öğrenme alanları DÖ&EK ile benzer öğrenme alanlarıdır. DKAB da bunlara ek olarak Kur'an ve Yorumu, Din ve Kültür öğrenme alanları yer almaktadır.

Her iki kitapta İnanç öğrenme alanında ünite açıklamalarını karşılaştırdığımızda DKAB' da bulunan günah ve sevap kavramları, selamlaşıyoruz, peygamberlerin insandan seçilme nedenleri, vahyin geliş amacı, şeytan cin, batıl inanışlar, kıyamet, ecel, ömür tevekkül, rızık konuları DÖ&EK' de bulunmamaktadır. DKAB 7.sınıf konusu olan cin, şeytan,8.sınıf konusu olan ecel, rızık, ahiret konuları daha küçük yaş gurupları için çok soyut konulardır.

İbadet öğrenme alanında ünite açıklamalarını karşılaştırdığımızda DKAB programında yer alan konulardan 8.sınıfa kadar olanların, kurban konusu hariç, tamamı DÖ&EK' de mevcuttur. 6.sınıf konusu olan namaz, 7.sınıf konusu olan oruç, 8.sınıf konusu olan hac, umre ve zekât konuları çok yoğun konular olup DKAB programlarında bile zorlukla tamamlanabilirken, yaz Kur'an kurslarında teferruatlı bir biçimde işlenmesi oldukça zor görünmektedir.

Siyer öğrenme alanında DKAB 4-6-8.sınıf konuları ile DÖ&EK' deki siyer konuları DKAB ders kitapları kadar teferruatlı olmasa da benzerdir. 5. sınıf konusu olan aile hayatı konusuna DÖ&EK' de çok az değinilmiştir.7.sınıf konusu olan Hz. Peygamberin peygamberlik ve insani yönü konuları DÖ&EK' de yer almamaktadır. Ahlak öğrenme alanında DKAB programında da yer alan 4 ve 7.sınıf konuları DÖ&EK' de kısmen yer almaktadır. 5.sınıf konusu olan dini ve milli bayramlarımız, kandil geceleri, nevrüz Hıdırellez konuları DÖ&EK' de bulunmamaktadır. Yine aynı şekilde 6.sınıf İslam'ın sakınılmasını istediği bazı davranışlar başlığı altındaki dedikodu, gybet, kibir vb. konulara ve 8.sınıf içki kumar kötü alışkanlıklara nasıl başlanıyor konularına DÖ&EK' de yer verilmediği görülmektedir. Oysa cin, melek vb. soyut konular ergenlik öncesi dönem ve ergenlik dönemi çocuklarında merak uyandıran konulardır. Uyuşturucu sigara vb. kötü alışkanlıklarda bu yaş dönemindeki çocuklar için tehlikeli durumlardır. DKAB ders kitaplarında ayrı bir öğrenme alanı olarak yer alan Kur'an ve Yorumu öğrenme alanında bulunan Kur'an ve iç düzeni konusu DÖ&EK' de inanç öğrenme alanı kitaplara iman konusunda kısmen yer almaktadır.8. sınıf konuları olan tasavvufi akımlar mezhepler konuları yine 11 ve daha yukarı yaşlardaki çocukların ilgisini çekmektedir. DKAB ders kitaplarında ayrı bir öğrenme alanı olarak yer alan Din ve Kültür öğrenme alanında yer alan aile, vatan sevgisi, öğrencilere verilmesi gereken konulardır.

5. DÖ&EK Ders Kitaplarının Seçmeli Ders Kitaplarıyla Karşılaştırılması

Ortaokul seçmeli dersler arasında yer alan derslerden Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed'in Hayatı dersleri öğrencilerin ortaokulun her sınıfında seçebilecekleri derslerdir. Temel Dini Bilgiler (TDB) İslam I-II dersi ise, öğrencilerin ortaokulun herhangi bir sınıfında bir kez veya iki kez alabilecekleri bir derstir.⁵⁵ Seçmeli ders kitaplarıyla karşılaştırma yapmamızın sebebi, aynı yaş aralığına okutulan seçmeli ders kitaplarının biçim ve içeriğini tespit etmek ve bu kitapları karşılaştırarak yaz Kur'an kursları için yeni hazırlanacak ders kitaplarının daha da geliştirilmesine katkıda bulunmaktır. **5.1. DÖ&EK'in Seçmeli Ders Kitaplarıyla Biçim ve İçerik Yönünden Karşılaştırılması**

Yazarların isimlerine yer verilen seçmeli derslerin kitaplarında Atatürk resmi, İstiklal Marşı, organizasyon şeması unsurları, içindekiler, sözlük bölümü yer almaktadır. DÖ&EK'in seçmeli ders kitaplarına göre fiziksel açıdan birtakım eksikliklerin olduğu görülmektedir. Cilt, kâğıt, baskı kalitelerinin ise her iki ders kitabında aynı düzeydedir. Seçmeli ders kitaplarında etkinlikler her konunun sonunda ayrı bir başlık ile yer almıştır.

DÖ&EK' de daha canlı renkler kullanılmıştır. Buna karşılık seçmeli ders kitaplarında kullanılan renkler daha pasteldir. DÖ&EK' de görsellerin boyutları çok büyük tasarlanırken seçmeli ders kitaplarında orta boy olarak tasarlanmıştır. DÖ&EK' de görseller daha çok sayfanın alt tarafına doğru yoğunlaşırken, seçmeli ders kitaplarında genellikle sayfanın orta kısmında yoğunlaşmış ve sayfaya dağınık olarak yerleştirilmiştir. DÖ&EK' de vurgu unsuru abartılı olarak kullanılırken seçmeli ders kitaplarında vurguda abartı unsuruna yer verilmemektedir. DÖ&EK' de metinler 13 punto ile başlıklar 24 punto ile yazılmıştır. Bu da kitabın muhatabı olan ilkokul öğrencisi için yeterli ise de 5.sınıf için yazı boyutunun 11 punto ve üst sınıflara doğru yazı boyutunun küçüldüğünü göz önüne alırsak ortaokul öğrencisine hitap edecek yeterlilikte olmadığı anlaşılmaktadır. Temel Dini Bilgiler İslam 1-2' de yazı büyüklüğü 5.sınıf seviyesine uygundur. Burada DÖ&EK' de olduğu gibi TDB İslam 1-2 ortaokulun her kademesinde okutulmak üzere hazırlanmıştır. Öğrencinin yaşı, gelişimi, dikkate alınmadan her yaş gurubuna hitap edecek şekilde hazırlanan ders kitaplarında başta yazı, görseller ve içerikle ilgili her yaş gurubuna hitap etmekten kaynaklanan bazı problemler olmaktadır. Hz. Muhammed'in Hayatı ders kitabında 5. sınıftan itibaren yazıların boyutu düşürülmüştür.

DÖ&EK' de görseller sayfanın alt kısmında yoğunlaşırken, seçmeli ders kitaplarında sayfanın her tarafında olabilecek şekilde tasarlanmıştır. DÖ&EK' de resim ve şema görseline çok sık yer verilmişken TDB İslam 1-2 ve Hz. Muhammed'in Hayatı kitaplarında resimlere daha çok yer verilmiştir. DÖ&EK' de sayfa kenar boşlukları çok fazla bırakılmışken seçmeli ders kitaplarında boşluklar düzgün tasarlanmıştır.

⁵⁵ Recep Kaymakcan, *Seçmeli Din Eğitimi Dersleri İnceleme ve Değerlendirme Raporu* (İstanbul: Dem, 2013), 10.

DÖ&EK' de sadece resimler kullanılmıştır. Seçmeli ders kitaplarında ise resimlerin yanı sıra fotoğraflara da yer verildiği görülmektedir. Kitaplarımızda resim/fotoğraf aracılığıyla sorulan sorulara rastlanılmamaktadır. *DÖ&EK'* de resimlerin altında açıklamalara yer verilmezken seçmeli kitaplarda bulunan resim ve fotoğrafların hepsinin altında açıklama bilgisi bulunmaktadır. Seçmeli ders kitaplarında yer alan hazırlık soruları *DÖ&EK'*de bulunmamaktadır. Her iki ders kitabımızda da ünitelerin temel kelime ve kavramlarına ilişkin hazırlık çalışması yapılmamıştır. Aynı şekilde kitaplarımızda ön test mahiyetinde bir çalışma da bulunmamaktadır. *DÖ&EK'* de kavramlar sayfa içerisinde ve kutucukla ayrılan bölüm içerisinde verilmiştir. Seçmeli ders kitaplarında ise kavramlar metin içerisinde veya da sözlük bölümünde yer verilmiştir. *DÖ&EK'* ve seçmeli derslerde sade ve akıcı bir anlatım kullanılmışken TDB İslam1-2 de daha ağır bir anlatım tercih edilmiştir. Bu dil 7.ve 8.sınıf öğrencilerine dahi ağır gelirken daha alt sınıflardaki öğrenciler bu ifadeleri anlamakta zorlanabilecektir. Çünkü bu kitaplarımızda ilmiyal bilgileri için ibadet ağırlıklı bir dil kullanmış ve çok fazla açıklama gereği de duymamıştır. Örneğin öğrenci Efal-i Mükellefin ile ilgili kavramlarla ilk kez bu kitapta karşılaşmış olabilir. Seçmeli ders kitaplarında kelime ve kavramların anlamı daha çok cümle içerisinde verilirken *DÖ&EK'* de kelime ve kavramlar kutucuk içerisinde verilmiştir. Metinlerde geçen kavramların açıklamalarına metin içerisinde daha fazla yer verilmeli veya kitapların sonundaki sözlük bölümü daha da zenginleştirilmelidir.

DÖ&EK' de ecel, ahiret, cennet, cehennem vb. gibi soyut konular örneklerle anlatılmaya çalışılmış, seçmeli ders kitaplarında ise örneklendirmelere daha az yer verilmeyle beraber şemalarla daha somut biçimde açıklanmaya çalışılmıştır. Seçmeli ders kitabında genellikle olarak sunuş yoluyla öğretim stratejisine uygun anlatımlara yer verilirken, buluş yoluyla öğrenme ve araştırma inceleme yoluyla öğrenme stratejisine uygun anlatımlara çok az yer verilmektedir. *DÖ&EK'* de kullanılan bütün kaynaklar DİB yayınlarına aittir. Seçmeli ders kitaplarında ise farklı kaynaklara başvurulduğu görülmektedir. Seçmeli ders kitabında metin içerisinde yer alan ayet meali ve hadisler sadeleştirilmediğinden öğrenci anlamakta zorlanacaktır. *DÖ&EK'* de ayetlerin kullanıldığı metinlerde genellikle ayetin ilgili olduğu bölüm kısaltılarak alınmıştır. Fakat ayetlerin kısaltılarak alındığı bilgisini veren üç nokta bilgisi yer almazken seçmeli ders kitaplarında alıntı olduğunu gösteren üç nokta bilgisine yer verilmiştir. Yine *DÖ&EK'* de hadislerin kaynakları belirtilmezken seçmeli ders kitaplarında dipnotlar ile belirtilmiştir. Seçmeli ders kitaplarında verilen okuma parçaları daha çok bilgilendirme amacı taşıyan internet vb. araştırma haberlerini kapsayan bilgiler içermektedirler. Konuların hemen bitiminde etkinliklere yer verilmesi daha yerinde bir uygulama olduğundan seçmeli ders kitaplarında olan bu uygulama *DÖ&EK'* e göre daha etkilidir. Her iki kitapta da bilişsel öğrenme alanına yönelik etkinlikler fazladır. Ancak duyuşsal ve psikomotor öğrenme alanlarına yönelik etkinliklere de azda olsa yer verilmiştir. Her iki kitabımızda da değerlendirme sorularına ünite sonunda yer verilmiştir. *DÖ&EK'* de ölçme işlemi için sadece test tekniği kullanılırken seçmeli ders kitaplarında her türlü soru çeşidine rastlamak mümkündür.

5.2. DÖ&EK' in Seçmeli Ders Kitaplarıyla Müfredat Yönünden Karşılaştırılması

DÖ&EK' de inanç öğrenme alanındaki konular, İslam-1 seçmeli ders kitabının konuları ile ibadetim öğrenme alanındaki konular, İslam-2 seçmeli ders kitabı konuları ile aynı içeriğe sahiptir. Siyer ve Ahlak öğrenme alanındaki birçok konu da Hz. Muhammed'in Hayatı seçmeli ders kitabı konuları ile benzerlik taşımaktadır. Fakat Hz. Muhammed'in Hayatı ders kitaplarındaki peygamberimiz ve çocuklar, peygamberimiz ve sahabeler, beslenme, iletişim dili, giyim kuşam, adalet ve spor vb. bazı konular *DÖ&EK'* de yer almayan konular olup yaz Kur'an kursu ders kitaplarına alınabilecek güncel konulardır.

Sonuç ve Öneriler

Bu makalede 2016-2017 eğitim öğretim yılında yaz Kur'an kurslarında okutulmaya başlanan *Dinimi Öğreniyorum* ve *Etkinlik Kitabım* isimli ders kitabının biçim ve içerik yönünden yeterlilik düzeyi karşılaştırılmalı olarak değerlendirilmektedir. *DÖ&EK* isimli ders kitabı Konu Alanı Ders Kitabı Değerlendirme soruları doğrultusunda değerlendirildiğinde ders kitabının kısmen yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. *DÖ 1-2-3* kitabı ile karşılaştırılması sonucunda *DÖ&EK'* de yazarlar hakkında bilgi, fiziksel tasarım konularında eksiklik tespit edilmiştir. Yanı sıra görsel tasarım konularında iyileşme olduğu görülmektedir. Eğitsel tasarım ve müfredat durumu ise yeterli olmakla beraber bir takım eksikliklerin olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. *DKAB* ders kitapları ile yapılan karşılaştırma sonucu *DÖ&EK* ders kitaplarının yazarlar hakkında bilgi, fiziksel, görsel ve eğitsel tasarımlarda bir takım eksikliklerinin olduğu ve müfredat konusunda da yeniliğe gidilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Seçmeli ders kitapları ile yapılan karşılaştırma sonucu *DÖ&EK* ders kitaplarının özellikle eğitsel tasarımın bazı konularında daha yeterli olduğu görülmektedir.

Elde ettiğimiz sonuçlara göre yaz Kur'an kurslarında okutulacak ders kitapları hazırlanırken aşağıda yer verdiğimiz hususların göz önünde bulundurulmasının yararlı olacağı düşüncesindeyiz.

Yaz Kur'an kurslarında okutulacak ders kitapları belirli yaş gurupları dikkate alınarak hazırlanmalıdır. Örneğin ilkökul ve ortaokul yaş gurubuna ayrı ayrı hitap edecek şekilde iki ayrı kitap oluşturulabilir.

Ders kitaplarında yer alan konularda azaltma yoluna gidilmelidir. Mesela her hafta için bir veya iki konu belirlenebilir. Belirlenen bu konular detaylı olarak ele alınıp, görsel öğelerle zenginleştirilip, dikkat çekici ifadeler kullanılarak daha az hacimli kitapçıklar şeklinde hazırlanabilir.

Yaz Kur'an kurslarında okutulacak ders kitaplarında biçim açısından bazı eksiklikler giderilmelidir. Örneğin yazarlar hakkında daha fazla bilgi yer almalı ve kitabın son bölümünde sözlük bulundurulmalıdır. Ders kitabının işlevselliğini artırmak için öğreticiler için de kılavuz kitap hazırlanmalıdır.

İçerik olarak şu hususlara dikkat edilmelidir: Ünitelerin başında hazırlık sorularına yer verilmeli, anlatım öğrencinin seviyesine, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olmalıdır. Okuma parçaları çocukların yaş ve seviyelerine uygun olarak tasarlanmalıdır. Ders kitabı görsel yönden zenginleştirilmelidir. Allah'a iman, melek, ecel, rızık vb. soyut konuların anlatımında daha fazla görsel öğelere yer verilmelidir. Resimler kaliteli ve konular ile uyumlu olmalı, fotoğraf unsuruna da yer verilmeli ve bu fotoğraflar canlı ve gerçeğe yakın olmalıdır.

Biçim ve içerik yönünden olması gereken tüm özellikler dikkate alınmalı ve çocukların yaş ve gelişim seviyelerine uygun konular konulmalıdır. Örneğin ilkokul yaş gurubuna ağırlıklı olarak temizlik, abdest, namaz, bazı görev ve sorumluluklarını hatırlatan ahlak konuları vb. ortaokul yaş gurubuna ahiret, kader, hac, zekât vb. daha soyut konuları ele alınabilir. *DKAB* ders kitaplarında yer alan aile, vatan sevgisi, sahabe kıssaları, önemli şahsiyetlerin hayatları, içki kumar kötü alışkanlıklara nasıl başlanıyor vb. konularına DİB' in ileriki yaş gurupları için hazırlanacak ders kitaplarında yer verilmelidir. Hz. Muhammed'in Hayatı ders kitaplarındaki peygamberimiz ve çocuklar, peygamberimiz ve sahabeler, beslenme, iletişim dili, giyim kuşam, adalet ve spor ünitelerindeki bazı konular yaz Kur'an kursu ders kitaplarına alınabilecek güncel konuları içermektedir. Öğrencilerin bilişsel alanda gelişimlerine katkı sağlayacak strateji ve yöntemlerin yanı sıra duyuşsal ve psikomotor gelişimlerine katkıda bulunacak strateji ve yöntemlere de aynı oranda yer verilmesi sağlanmalıdır. İşlenen konuların pekiştirilmesi için hazırlanan etkinliklerin konuların hemen sonrasında yer alması etkinliklerin daha işlevsel olmalarını sağlayacaktır. Değerlendirme için hazırlanan sorularında farklı soru çeşitleri kullanılmalıdır. Örgün ve yaygın din eğitiminde din eğitiminin bir gereği olarak ayet meali ve hadislerle çok sık yer verilmektedir. Ayet mealleri ve hadisler okuma metinleri içerisinde yer almalıdır.

Kaynakça

- Ablak, Selman. “ Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Biçimsel Özellikleri”. *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler*. Ed. Bülent Akbaba. 52-77. Ankara: Pegem Akademi, 2013.
- Alpan, Gülgün Bangır. *Ders Kitaplarındaki Grafik Tasarımın Öğrenci Başarısına ve Derse İlişkin Tutumlarına Etkisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004.
- Ay, Mehmet Emin. *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım?*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2007.
- Aydın, Mehmet Zeki. “Ailede Din Eğitimi”. *Din eğitimi El Kitabı*. Ed. Recai Doğan - Remziye Ege. 287-313. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.
- Başaran, İbrahim Ethem. *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2005.
- Bilgin, Beyza - Selçuk, Mualla. *Din Öğretimi*. Ankara: Gün Yayıncılık, 1999.
- Binbaşıoğlu, Cavit. *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Yargıcı Matbaası, 1995.
- Cüceloğlu, Doğan. *İçimizdeki Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitapevi, 1998.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. “Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü”. Erişim: 5 Mayıs 2018. <http://www2.diyaret.gov.tr/EgitimHizmetleriGenelMudurlugu/Sayfalar/KuranKursuOgretimProgrami.aspx>
- Erdoğan, Halide Nur Özüdoğru. “Ergenlik Döneminin Dini ve Toplumsal Gelişimi”. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 14/1 (2014), 153-165.
- Ertürk, Selahattin. *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Meteksan, 1998.
- Hökelekli, Hayati. *Din Psikolojisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003.
- Işıkdoğan, Davut - Korukçu, Âdem. “Yaz Kur'an Kurslarında Kur Sistemi ve Kur'an Kursu Öğreticilerinin Bu Sisteme Bakışı”. *AÜİFD* 49/1 (2008), 201-221.
- Karaca, Faruk. *Dini Gelişim Teorileri*. İstanbul: Dem Yayınları, 2007.
- Kaya, Zeki. *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Pegem A Yayınları, 2006.
- Kaymakcan, Recep. *Seçmeli Din Eğitimi Dersleri İnceleme ve Değerlendirme Raporu*. Ankara: Dem, 2013.
- Kılavuz, Akif - Yılmaz, Hüseyin. “Örgün ve Yaygın Eğitimde Öğrenenlerin İhtiyaçları Doğrultusunda Din Eğitimi ve Öğretimi”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (2009), 123-139.
- Koç, Ahmet. “Okul Yaşı Çocuklarının Ailede Din Eğitimi”. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17 (2008), 145-176.
- Korkmaz, Mehmet. “Kur'an Kurslarında Din Eğitimi”. *Din Eğitimi El Kitabı*. Ed. Recai Doğan -Remziye Ege. 339-367. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.
- Kula, Mustafa Naci. *Ergenlerde Kimlik Bunalımı ve Din Eğitiminin Etkisi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1986.

- Mehmedoğlu, Yurdađul. *Okul Öncesi Çocuklarda Dini Duygunun Gelişimi Ve Eğitimi*. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2005.
- Milli Eğitim Bakanlığı. "Tebliđ". Erişim: 12 Kasım 2018. <http://tebligler.meb.gov.tr/index.php/tuem-sayilar/viewcategory/64-2000>.
- Özdemir, Mustafa. *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin DKAB Derslerinde Öğretim Materyali Hazırlama ve Kullanma Durumu*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Özeri, Zeynep Nezahat. *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi*. İstanbul: Dem, 2004.
- Piaget, Jean. *Zekâ Psikolojisi*. Çev. İsmail Hakkı Yılmaz, İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2016.
- Rüstem Şahinbaş. "Piaget'e Göre Bilişsel Gelişim Dönemleri". Erişim: 16 Ağustos 2017. <https://rustemshahinbas.wordpress.com>
- Selçuk, Mualla. *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları,1990.
- Şimşek, Eyüp. "Çocukluk Dönemi Dini Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 4/1 (2004), 207-220.
- Tonga, Deniz - Aksoy, Bülent. "Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Ölçme ve Değerlendirme". *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler*. Ed. Bülent Akbaba. 431-454. Ankara: Pegem Akademi, 2013.
- Tosun, Cemal - Doğan, Recai - Korkmaz, Ayşe. *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*. Ankara: Nobel Dağıtım, 2001.
- Türk, Esra. "Çocukluk Döneminde Duygusal Gelişim ve Din Eğitimi". *Marife Dergisi* 14/3 (Kış 2014), 143-158.
- Usta, Ertuğrul. "Ders Kitaplarında Yenilikler". *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*. Ed. Leyla Küçükahmet. 68-74. Ankara: Nobel Dağıtım, 2011.
- Yavuzer, Haluk. *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2001.
- Yelken, Tuğba Yanara. *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2015.
- Yeşilbursa, Cahit- Sabancı, Osman - Hamarat, Ercenk. "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler". *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler*. Ed.Bülent Akbaba. 146-203. Ankara: Pegem Akademi, 2013.

Tablo 1: Konu Alanı Ders Kitabı Değerlendirme Soruları

Yazarlarla İlgili Bilgiler
1-Yazarların isimlerine yer verilmiş mi?
2-Yazara nasıl ulaşılacağı belli mi?
3-Yazarın alanı belli mi?
Fiziksel Tasarımla ilgili inceleme soruları
1-Cilt Kalitesi yeterli mi?
2-Kullanılan kâğıt kaliteli mi?
3-Ön kapakta bulunması gereken bilgiler var mı?
4-Arka kapakta bulunması gereken bilgiler var mı?
5-İç kapak ön yüzünde yer alması gereken bilgiler tamam mı?
6-İç kapak arka yüzünde yer alması gereken bilgiler tamam mı?
7-İçindekiler var mı?
8-Kitabın son bölümünde Sözlük var mı?
9-Kitabın son bölümünde kaynakça var mı?
10-Kitabın öğretici kitabı var mı?
11-Kitabın çalışma kitabı, var mı?
Görsel Öğelerin Genel Tasarımı
1-Tasarım araçları (Renk, Boyut, Çizgi, şekil, alan) uygun kullanılmış mı?
2-Tasarımda yalınlık ve basitlik ilkesine uyulması
3-Tasarımda bütünlük (birlik) ilkesine uyulması
4-Tasarımda devamlılık ilkesine uyulması
5-Görsel öğelerde vurgulamanın etkili kullanılması
6-Tasarımda denge ilkesine uyulması
Metin Tasarımı
1- Yazı (harf) boyutlarının öğrenci düzeyine uygunluğu
2- Satır uzunluğunun okunabilir ölçüde olması
Sayfa Tasarımı
1-Görsel öğelere yeterince yer verilmesi
2-Boşlukların etkili kullanılması
Resimlerin tasarımı
1-Öğrencinin gelişim(zihinsel, sosyal, duyuşsal ve psikomotor) düzeyine uygun mu?
2-Seviyeye Uygun mu?
3-Konunun hedeflerine hizmet ediyor mu?
4-Altında konuya uygun bir açıklama var mı?
5-Sorularla yaratıcılığa dikkat çekilmiş mi?
Ünite başlarında yer alması gereken öğelerle ilgili bilgiler
1-Ünitenin başında konular açık ve sistematik olarak verilmiş midir?
2-Ünitenin amaçları verilmiş midir?
3-Ünitenin hazırlık çalışmaları var mıdır?

4-Ünite başlarında ön testlere yer verilmiş midir?
Dil ve Anlatım
1-Paragraflar uygun şekilde düzenlenmiş midir?
2-Her paragraf bir bütün müdür?
3-Paragraflar arası geçişler uygun mudur?
4-Anlatım öğrencinin seviyesine ilgi ve ihtiyaçlarına uygun mudur?
Anlatımda Örneklerle İlgili Bilgiler
1-Konuların anlatımında yeterli örnek verilmiş midir?
2-Örnekler konunun özellikleriyle, amaç ve davranışlara uygun mudur?
3-Örnekler öğrencilerin günlük hayatından seçilmiş midir?
Strateji, Yöntem ve Tekniklerle İlgili Bilgiler
1-Konuların işlenişinde çeşitli uygun öğrenim strateji yöntem ve tekniklerini kullanmaya sevk edecek veya mümkün kılacak anlatım özellikleri var mı?
Anlatımda Kullanılan Ayet ve Hadislerle İlgili Bilgiler
1-Ayet mealleri ve hadisler aslına uygun verilmiş midir?
2-Ayet mealleri ve Hadisler kısaltılarak alındığı bilgisi belirtilmiş midir?
3-Ayet mealleri ve Hadisler konuya ve amaçlara uygun mudur?